Socialutskottets betänkande 1984/85:16

om anslag till arbetsmiljö m. m. (prop. 1984/85:100 bil. 12 delvis)

I betänkandet behandlas regeringens förslag i proposition 1984/85:100 bil. 12 (arbetsmarknadsdepartementet) såvitt avser avsnitt C. Arbetslivsfrågor punkterna C 1 och C 2. Förslagen under punkterna C 3–C 6 i propositionen behandlas av arbetsmarknadsutskottet i betänkande AU 1984/85:11.

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker i betänkandet regeringens förslag till medelsanvisningar för arbetarskyddsverket (arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen). Utskottet tillstyrker även den föreslagna nya anslagskonstruktionen för verket, viss finansiering genom arbetarskyddsfonden m. m. Utskottet förutsätter att regeringen överväger om det nya systemet bör föranleda lagändring och i så fall återkommer till riksdagen i den frågan.

Utskottet behandlar vidare ett antal motionsyrkanden (s, c och vpk) om olika insatser på arbetsmiljöns område. Samtliga motionsyrkanden avstyrks.

Vpk-ledamoten har avgett 14 reservationer till förmån för olika motionsförslag (vpk, s).

TIONDE HUVUDTITELN

Proposition 1984/85:100 bil. 12

Regeringen har under avsnitt C punkterna C 1 och C 2 (s. 118–131) föreslagit riksdagen

(C 1) 1. att godkänna den av departementschefen förordade anslagskonstruktionen för och finansieringen av arbetarskyddsverket,

2. att till Arbetsmiljö – Tillsyn och forskning för budgetåret 1985/86 anvisa ett förslagsanslag av 274 067 000 kr.,

(C 2) 1. att godkänna de av departementschefen föreslagna årliga överföringarna om 3 000 000 kr. i fem år från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statens inkomstbudget,

2. att till Arbetarskyddsstyrelsen: Anskaffning av vetenskaplig apparatur för budgetåret 1985/86 anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.

Motioner

I motion 1984/85:320 av Erik Johansson m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en översyn av riktlinjerna för utbildningen av yrkesinspektörer.

I motion 1984/85:604 av Anita Modin (s) och Barbro Evermo (s) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts för att förbättra arbetsmiljön för trafiklärarna.

I motion 1984/85:605 av Anita Modin (s) och Barbro Evermo (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om värme i trafikskolornas bilar i syfte att verka för att arbetarskyddsstyrelsens anvisning 41:3 skall utfärdas som bestämmelse för alla fordon använda i yrkesmässig trafik.

I motion 1984/85:1005 av Berit Löfstedt (s) och Inge Carlsson (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att utredningen om översyn av yrkesinspektionen och den kommunala tillsynen får i uppdrag att utreda frågan om tillskapande av ett enhetligt och generellt rapporteringssystem.

I motion 1984/85:1116 av Nils Nordh m. fl. (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna det i motionen anförda motivet för en översyn om samordning och effektivisering av medel för arbetsplatsers ombyggnad i skadeförebyggande syfte.

I motion 1984/85:1289 av Bengt Lindqvist (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående datateknikens tillgänglighet för handikappade.

I motion 1984/85:1783 av Börje Nilsson (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att åtgärder vidtas i syfte att asbest med det snaraste avvecklas ur produktionen.

I motion 1984/85:2215 av Tage Sundqvist m. fl. (c) hemställs att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts om inriktning av och regler för arbetarskyddsverksamheten.

Motivering till motionsyrkandet finns i motion 1984/85:2214.

I motion 1984/85:2257 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås, såvitt nu är i fråga (yrkandena 1–6, 8–13 och 18),

1. att den lokala fackföreningen får vetorätt angående löneform vid arbeten som är förenade med olycksfallsrisk,

2. att en parlamentarisk utredning tillsätts för att analysera orsakerna till de få fällande domarna i arbetsmiljömål och för att föreslå åtgärder,

3. att preciserade säkerhetsmarginaler vid fastställande av hygieniska gränsvärden tillämpas, utgående från lägsta kända nivå som misstänks ge akut eller kronisk skadlig påverkan samt att överväganden bakom varje gränsvärde offentliggörs.

4. att användning av diesel- och andra förbränningsmotordrivna arbetsmaskiner i fartygsrum, slutna lokaler och gruvor samt vid andra underjordsarbeten förbjuds,

5. att en lista över ämnen som misstänks medföra graviditetsstörningar och fosterskador publiceras tillsammans med de hygieniska gränsvärdena,

6. att kvinnor som planerar graviditet eller är gravida får lagstadgad rätt till omplacering eller ledighet med bibehållen lön vid misstänkt risk för fosterskada i arbetsmiljön,

8. att juridiskt bindande gränsvärden införs för buller och sätts till högst 75 decibel (A) samt att föreskrifter utarbetas för belysning och icke joniserande strålning,

9. att en datamiljökommission tillsätts för att övervaka risker med den snabbt tilltagande datoriseringen och ge förslag till riktlinjer för en bra arbetsmiljö där datorer och bildskärmar används,

10. att forskning och åtgärder mot belastningssjukdomar fortsätter att prioriteras i arbetsmiljöarbetet,

11. att de fackliga representanterna får kvalificerad majoritet i såväl arbetarskyddsverkets styrelse som yrkesinspektionsnämnderna,

12. att den lokala fackföreningen ges beslutanderätten om när arbete kan återupptas efter det att skyddsombud stoppat arbetet på grund av fara,

13. att en utredning tillsätts för att värdera arbetsmiljölagens effekter och svagheter och föreslå förbättringar i lagen och dess tillämpning,

18. att de fackliga organisationerna och yrkesinspektionen ges lagstadgad rätt att från företag erhålla information som behövs för forskningsändamål och att denna information tillställs forskare på begäran.

Yrkande 7 i motionen har behandlats i utskottets betänkande SoU 1984/85:15, yrkandena 14–16 i betänkande SoU 1984/85:13 och yrkande 17 i betänkande SoU 1984/85:19.

Utskottet

Inledning

Utskottet behandlade under föregående riksmöte i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1983/84:29 ett flertal motioner rörande olika arbetsmiljöfrågor, bl. a. de frågor som nu på nytt tas upp i motion 1984/85:2257 (vpk). I betänkandet lämnades relativt utförliga bakgrundsuppgifter om bl. a. arbetarskyddets organisation, fackligt inflytande i arbetsmiljöfrågor, information för forskningsändamål, sanktioner vid arbetsmiljöbrott, omplacering eller ledighet för graviditet och gränsvärdebestämningar. Dessa uppgifter återges i viss utsträckning nedan i samband med att kompletterande uppgifter lämnas. I övrigt hänvisas till de redogörelser som lämnats i det angivna betänkandet.

Yrkesinspektionens verksamhet

I *motion 1984/85:320 av Erik Johansson m. fl. (s)* diskuteras yrkesinspektörernas utbildning. Motionärerna anser att det är viktigt att yrkesinspektörerna, av vilka 75 % är tekniker, har en så god och allsidig utbildning som möjligt för att kunna möta de problem som uppstår inom olika verksamhetsområden. Enligt motionärerna ökar de psykosociala arbetsmiljöproblemen. I arbetarskyddsstyrelsens inspektörsutbildning om 8 veckor ingår emellertid endast 8 timmars psykosocial utbildning. Med hänvisning härtill hemställer motionärerna att riksdagen hos regeringen begär en översyn av riktlinjerna för utbildningen av yrkesinspektörer.

Den särskilda utredaren (A 1983:04) som har haft till uppgift att se över yrkesinspektionen och den kommunala tillsynen har nyligen avgett betänkandet *Samlad tillsyn av arbetsmiljön (Ds A 1985:1)*. I betänkandet påpekas att arbetsmiljölagens huvudtanke är att en helhetssyn skall läggas på arbetsmiljön. Detta synsätt bör enligt utredningens mening också avspeglas i arbetsmiljöförordningens tillsynsbestämmelser. I 15 § arbetsmiljöförordningen (1977:1166) anges bl. a. att tillsynsmyndigheten genom upplysningar, råd och anvisningar eller genom föreläggande eller förbud skall verka för att en tillfredsställande arbetsmiljö åstadkoms. Utredningen föreslår ett tillägg till denna bestämmelse av innehåll att tillsynsmyndigheterna skall eftersträva att grunda sina ställningstaganden på en helhetsbedömning av arbetsmiljöförhållandena. En sådan helhetsbedömning innefattar exempelvis inte bara en kontroll av hur arbetsplatsen är utformad med hänsyn till fysisk risk, utan hänsyn tas också till lämpligheten ur psykologiska och sociala aspekter (betänkandet s. 72). Bedömningen måste givetvis i hög grad utgå även från den anställdes upplevelse av sin arbetssituation, sägs det vidare. I avsnittet om personalutbildning/personalutveckling (s. 118) framhålls att de föreslagna ändringarna i arbetsformer och arbetsmetoder kräver en ökad utbildning i utredningsmetoder för den inspekterande personalen samt att behovet av kontinuerlig fortbildning också ökar.

Betänkandet skall nu skickas ut på remiss. En proposition kommer eventuellt i höst.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att yrkesinspektörerna bör ha en gedigen och allsidig utbildning och att större uppmärksamhet måste riktas mot de psykosociala problemen. Regeringens överväganden med anledning av utredningsförslaget bör emellertid avvaktas. Med hänsyn härtill bör motion 1984/85:320 (s) inte föranleda någon åtgärd av riksdagen.

I *motion 1984/85:1005* hemställer *Berit Löfstedt (s) och Inge Carlsson (s)* att utredningen om översyn av yrkesinspektionen och den kommunala tillsynen ges i uppdrag att utreda frågan om tillskapande av ett enhetligt och generellt rapporteringssystem för anmälan till tillsynsmyndigheten om att ett nytt företag startats. Motionärerna anser att det är av stor betydelse för dem som arbetar i små, nystartade företag att tillsynsmyndigheten snabbt får

kännedom om resp. företag så att arbetsmiljöfrågorna kan följas upp på ett riktigt sätt.

Bestämmelser om att arbetsgivare skall göra anmälan till yrkesinspektionen när arbetslokal eller personalrum skall tas i bruk för stadigvarande användning i verksamhet där arbetsmiljölagen är tillämplig finns i 1 § arbetsmiljöförordningen (1977:1166). Yrkesinspektionen har för närvarande ett manuellt kortregister, MARY, över de arbetsställen som ligger direkt under yrkesinspektionens tillsyn. Registren används bl. a. för anteckningar om besöksverksamheten. Totalt fanns år 1980 ca 93 000 arbetsställen registrerade.

Riksdagen ställde sig år 1981 positiv till en utveckling av ADB-verksamheten vid arbetarskyddsverket (prop. 1980/81:100 bil. 15, SoU 1980/81:24, rskr. 263). Avsikten var att två ADB-system (ISA – informationssystemet om arbetsskador och SARA – samordnat arbetsställeregister för arbetarskyddsverket) skulle byggas ut och därigenom bl. a. ge arbetarskyddsstyrelsen ett betydligt förbättrat underlag för författningsarbetet. Genom utbyggnaden av SARA kommer alla yrkesinspektionsdistrikt att få enhetliga ADB-baserade arbetsställeregister där information registreras och tas ut via bildskärmar. SARA är för närvarande under utveckling. För att täcka de viktigaste samordningsbehoven mellan ISA och SARA har arbetarskyddsstyrelsen föreslagit införandet av ett för verket gemensamt arbetsställeregister, A-BAS, som skall förse ISA och SARA med basuppgifter om arbetsställena. A-BAS är i sin tur avsett att anslutas till ett förbättrat centralt företagsregister (CFR) benämnt BASUN, som kommer att administreras av statistiska centralbyrån (prop. 1981/82:118 s. 24). Regeringen har genom beslut den 5 april 1984 godkänt huvuddragen i arbetarskyddsstyrelsens förslag om utformning och införande av datorstöd för arbetarskyddsverket (budgetpropositionen s. 21).

Utredningen om yrkesinspektionen och den kommunala tillsynen har som ovan nämnts slutfört sitt uppdrag. När den föreslagna datoriseringen genomförts torde emellertid yrkesinspektionens tillgång till uppgifter om nystartade företag förbättras avsevärt. Utskottet anser inte att det finns anledning för riksdagen att nu ta initiativ till ytterligare utredningsinsatser på området. Utskottet avstyrker därför motion 1984/85:1005 (s).

I *motion 1984/85:2215 av Tage Sundqvist m. fl. (c)* hemställs med hänvisning till vad som anförts i motion 1984/85:2214, att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om inriktning av och regler för arbetarskyddsverksamheten. Enligt motionärerna måste arbetarskyddet koncentreras kring de centrala miljöfrågor som rör de anställdas trygghet och säkerhet. Frågor som rör trivsel; personalutrymmen och liknande kan med fördel överföras till det avtalsreglerade området. Detta skulle innebära att yrkesinspektionen kunde inrikta sitt arbete på frågor av betydelse för liv och hälsa.

En motion med liknande innehåll behandlades av utskottet våren 1984. I sitt av riksdagen godkända betänkande (SoU 1983/84:29) avstyrkte utskottet

motionen och hänvisade bl. a. till vad arbetsmarknadsministern uttalat under anslaget C 1 Arbetarskyddsstyrelsen i budgetpropositionen (s. 148):

Regeringens målsättning är att upprätthålla en hög ambitionsnivå i arbetsmiljöarbetet trots det kärva statsfinansiella läget. Det innebär att skärpta krav måste ställas på arbetarskyddsverket när det gäller att utnyttja resurserna effektivt och ändamålsenligt. Det gäller såväl föreskrifts- och forskningsverksamheten vid styrelsen som inspektions- och tillsynsarbetet ute på fältet. Detta kan åstadkommas dels genom att omfördela resurserna så att insatserna i första hand koncentreras till de områden där åtgärder framstår som allra mest angelägna, dels genom att förbättra underlaget för planering och styrning av verksamheten. En viktig utgångspunkt vid prioriteringen är enligt min mening att resurserna styrs till de områden där de största riskerna och allvarligaste problemen finns inom arbetsmiljön.

Under anslaget C 3 Yrkesinspektionen hade arbetsmarknadsministern vidare anfört (s. 155):

Det förhållandet att stora arbetsmiljöproblem fortfarande finns gör det angeläget att de knappa resurserna används ändamålsenligt och att yrkesinspektionens insatser koncentreras till de områden där behovet av arbetsmiljöförbättrande åtgärder är störst. Strävandena att öka effektiviteten i den regionala tillsynsverksamheten måste fortsätta.

Utskottet påpekade vidare att arbetarskydsstyrelsen i sin anslagsframställning anfört att de områden där risker och belastningar bedömdes som särskilt allvarliga skulle komma att prioriteras, men problem av komfortkaraktär få stå tillbaka. Arbetsmarknadsministern hade i budgetpropositionen anfört att denna prioritering enligt hennes mening var viktig.

I årets budgetproposition (s. 119) återges arbetarskyddsstyrelsens uttalande att planeringen för det regionala tillsynsarbetet bygger på den allmänna förutsättningen att åtgärder mot skaderisker skall ha prioritet före frågor av komfortkaraktär. Därvid skall en koncentration av tillsynsinsatserna ske till områden där de största riskerna finns för arbetsskador.

Den ovan nämnda utredningen om yrkesinspektionen och den kommunala tillsynen understryker i sitt betänkande att yrkesinspektionens resurser bör ägnas de områden där de gör störst nytta (betänkandet s. 13). Utredningen anför vidare att arbetarskyddsstyrelsen tydligare måste uttala vad man anser att yrkesinspektionen skall prioritera. Därigenom kan styrelsen bättre försäkra sig om att yrkesinspektionen koncentrerar sig på de mest väsentliga områdena. Ökas styrningen via måluttalanden är det samtidigt viktigt att yrkesinspektionsdistrikten inte binds upp av detaljbeslut om hur verksamheten skall utformas. Det är angeläget att distrikten får disponera resurserna friare och ges större möjlighet att påverka verksamhetens utformning, anser utredningen (s. 111).

En proposition på grundval av betänkandet kan som ovan nämnts eventuellt komma hösten 1985.

Med hänvisning till den här lämnade redovisningen anser utskottet att det inte är påkallat med någon riksdagens åtgärd med anledning av motion 1984/85:2215 (c).

Trafiklärarnas arbetsmiljö

Två motioner tar upp frågor som rör arbetsmiljön i trafikskolornas övningsbilar.

I *motion 1984/85:604* yrkar *Anita Modin (s) och Barbro Evermo (s)* att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts för att förbättra arbetsmiljön för trafiklärarna. Enligt motionärerna omfattas inte trafiklärarna till alla delar av arbetsmiljölagen, på grund av att övningsbilen inte betraktas som arbetslokal. Motionärerna uppger att framställningar gjorts hos arbetarskyddsstyrelsen beträffande bestämmelser om dels minsta tillåtna invändiga mått för övningsbilar, dels justerbar lärarstol. Dessa framställningar har emellertid inte givit något resultat. Motionärerna konstaterar att utvecklingen inom trafikskolebranschen går mot allt mindre bilar. Därmed utsätts lärarna i ökad grad för drag, kallras, nedkylning och buller, samtidigt som riskerna för personskador till följd av krockar ökar. En lärarstol som är justerbar avseende svankstöd behövs enligt motionärerna för att förhindra varaktiga led- och skelettsjukdomar till följd av undermålig sittkomfort.

I *motion 1984/85:605* hemställer *samma motionärer* att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om värme i trafikskolornas bilar i syfte att verka för att arbetarskyddsstyrelsens anvisning 71:3 skall utfärdas som bestämmelse för alla fordon använda i yrkesmässig trafik. Anvisningen, som numera ersatts av kungörelsen AFS 1983:18, värme i taxibilar, föreskriver att förarutrymme i taxibil som används vid kylig väderlek skall kunna hållas varmt då förare uppehåller sig i bilen. Motionärerna anser att eftersom bilar som används av trafikskolor knappast är bättre än de som taxi begagnar bestämmelsen bör gälla även för övningsbilar.

Arbetsmiljölagen är enligt huvudregeln i 1 kap. 1 § tillämplig i varje verksamhet där arbetstagare utför arbete för arbetsgivares räkning. I viss utsträckning är lagen tillämplig även beträffande ensamföretagare. Detta framgår av bestämmelserna i 3 kap. 5 §. Trafiklärare som inte är ensamföretagare omfattas av lagens huvudregel. Övningsbil betraktas i arbetsmiljöhänseende inte som arbetslokal utan som en teknisk anordning (2 kap. 5 §). Arbetsgivaren har huvudansvaret för arbetsmiljön. Dessutom har tillverkare m. fl. av tekniska anordningar ett kompletterande ansvar (3 kap. 8 §).

Trafiksäkerhet anses inte primärt vara en arbetarskyddsfråga utan regleras i särskild lagstiftning. Arbetsmiljölagen är emellertid övergripande i förhållande till annan lagstiftning när det gäller skyddet mot ohälsa och olycksfall i arbetet. Arbetarskyddsstyrelsen samverkar med trafiksäkerhetsverket (TSV) för lösning av fordonsfrågor som rör yrkeschaufförernas säkerhet. TSV har utfärdat bestämmelser om förarplats och passagerarutrymme som är tillämpliga på personbilar, bussar och lastbilar.

Allmänna bestämmelser om arbetsställningar, arbetsrörelser och fysisk belastning finns i arbetarskyddsstyrelsens kungörelse AFS 1983:6 om

arbetsställningar och arbetsrörelser. Enligt 1 § första stycket i kungörelsen skall arbetet utformas så att onödigt tröttande eller på annat sätt påfrestande arbetsställningar och arbetsrörelser undviks. I andra stycket föreskrivs att när bl. a. en teknisk anordning anskaffas det skall beaktas att den är utformad så att arbetet kan utföras enligt första stycket.

I arbetsmiljölagens 6 kap. 4 och 9 §§ finns regler om skyddsombuds och skyddskommittés medverkan vid anskaffning av bl. a. tekniska anordningar.

Inom arbetarskyddsstyrelsen utarbetas för närvarande en kungörelse, Tekniska anordningar, med generella föreskrifter för alla typer av tekniska anordningar. Den beräknas kunna skickas på externremiss i april i år.

Bestämmelser om utformningen av tekniska anordningar finns således redan i arbetsmiljölagen och kommer snart också att behandlas i föreskrifter från arbetarskyddsstyrelsen. Föreskrifter om arbetsställningar har utfärdats. Med hänvisning till den här lämnade redovisningen anser utskottet inte att motion 1984/85:604 (s) påkallar någon åtgärd av riksdagen.

Syftet med arbetarskyddsstyrelsens föreskrift om värme i taxibilar är att förebygga besvär och ohälsa som följd av att bilen är otillräckligt uppvärmd, t. ex. då förare väntar på köruppdrag vid s. k. stolpstation. I kommentaren till kungörelsen sägs bl. a. att det är önskvärt att luften i utrymmet kring förarplatsen kan hållas vid en temperatur av minst ca 15°C. För att förarutrymmet skall kunna hållas tempererat vid kyligt väder utan att motorn är i gång, behöver bilen, om dess standardutrustning inte är tillräcklig för detta ändamål, förses med särskild anordning för varmhållning. Kungörelsen har föranletts av att förare i taxibilar ofta tvingas vänta på köruppdrag i stillastående bil.

Arbetarskyddsstyrelsen överväger för närvarande att utarbeta föreskrifter för fordon som yrkesmässigt används i distributionstrafik. Dessa bilar får ofta vänta på köruppdrag med avslagen motor, och problemen med varmhållningen är desamma som de som föranlett styrelsen att utfärda särskilda föreskrifter om värme i taxibilar.

Utskottet förutsätter att arbetarskyddsstyrelsen, om det visar sig påkallat, även tar upp frågan om föreskrifter för trafikskolornas övningsbilar. Motion 1984/85:605 (s) avstyrks.

Ombyggnad av arbetsplatser i skadeförebyggande syfte

I *motion 1984/85:1116 av Nils Nordh m. fl. (s)* hemställs att riksdagen ger regeringen till känna det i motionen anförda motivet för en översyn om samordning och effektivisering av medel för arbetsplatsers ombyggnad i skadeförebyggande syfte. Enligt motionärerna finns det i dag möjlighet att erhålla bidrag från bl. a. arbetsmiljöfonden, arbetarskyddsfonden och länsarbetsnämnden för att rätta till missförhållanden på arbetsplatsen. Till detta kommer försäkringskassans möjlighet att använda medel i rehabiliteringssyfte. Motionärerna anser att man nu allvarligt måste överväga en samordning

av de olika medelsanvisningarna. Länsarbetsnämnden är enligt motionen den myndighet som är bäst lämpad att disponera hela summan för att genom lån och bidrag medverka till att undanröja yrkesskaderisker.

Det utgår inte längre några statliga bidrag eller lån till arbetsmiljöförbättringar. Vid två tillfällen har särskilt stöd till arbetsmiljöförbättringar utgått: dels enligt lagen (1974:325) om avsättning till arbetsmiljöfond under år 1974, dels med hjälp av arbetsmiljögarantilånen, de s. k. AG-lånen, under perioden september 1975 t. o. m. december 1978. Den senare stödformen var främst inriktad mot mindre och medelstora företag (prop. 1975:66, SoU 1975:16, rskr. 191).

Arbetarskyddsfonden lämnar enligt lagen (1981:691) om socialavgifter bidrag till forskning och utveckling samt utbildning och upplysning beträffande arbetarskydd, medbestämmande i arbetslivet och andra arbetslivsfrågor. Bidrag lämnas också till kostnader för skyddsarbete som utförs av regionala skyddsombud, utbildning av styrelserepresentanter samt för arbetstagarorganisationernas forskningsinitierande verksamhet. Återstående del täcker en del av statsverkets kostnader för arbetarskyddsmyndigheternas verksamhet (se även nedan s. 31).

Länsarbetsnämnderna är länsmyndigheter under arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) för allmänna arbetsmarknadsfrågor och för arbetsförmedlingen. Länsarbetsnämnderna disponerar medel för handikappanpassning av arbetsplatser. Bidragen lämnas till arbetsgivare som anställer en handikappad person och avser kostnader för inköp och installation av särskilda anordningar på arbetsplatsen. Om särskilda skäl föreligger kan bidrag lämnas även för anställd som blivit handikappad.

Arbetarskyddsfondens och länsarbetsnämndernas medel går således till skilda ändamål. De avser inte heller sådana åtgärder som torde åsyftas i motionen. Statsmakterna har vidare vid ett flertal tillfällen slagit fast att kostnader för att förbättra arbetsmiljön måste ingå som en naturlig del av företagens produktionskostnader och att de därför måste betalas av produktionen (se bl. a. prop. 1976/77:149, SoU 1977/78:81).

Detta synsätt omfattas även av arbetsmarknadens parter. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1984/85:1116 (s).

Datateknikens tillgänglighet för handikappade

I *motion 1984/85:1289* hemställer *Bengt Lindqvist (s)* att riksdagen ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående datateknikens tillgänglighet för handikappade. I motionen citeras *dataeffektutredningens* (A 1978:05) rapport Datatekniken och handikappades arbetsliv (Ds A 1983:13) där det bl. a. sägs följande om datateknikens möjligheter att förbättra handikappades arbetsmarknadssituation.

Någon form av tillgänglighetskrav måste ställas. Byggnadsstadgan § 42 a anger att alla byggnader utom enskilda skall vara tillgängliga för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Samma krav borde kunna ställas vid införande av ny teknik i arbetslivet. Kravet skall gälla hård- såväl som programvara. Det innebär att dessa är antingen anpassade eller går att anpassa, utan alltför komplicerade ingrepp.

Motionären anser att den rättsliga grunden för ett tillgänglighetskrav enligt utredningsrapporten borde finnas i arbetsmiljölagen. Denna lag uttrycker mycket klart kravet på att arbetsmiljön skall anpassas efter den enskildes förutsättningar, anför motionären, och i begreppet arbetsmiljö måste arbetsplatsens olika arbetshjälpmedel inkluderas. Frågan om datateknikens tillgänglighet bör beaktas i arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsarbete.

I dataeffektutredningens slutbetänkande *Datorer och arbetslivets förändring* (SOU 1984:20) föreslås inrättandet av ett särskilt utvecklingsprogram för att göra datatekniken tillgänglig för handikappade (betänkandet s. 99). Där föreslås också att frågan om datateknikens tillgänglighet för handikappade tas upp i arbetarskyddsstyrelsens pågående föreskriftsarbete rörande datateknik och arbetsmiljö.

Betänkandet behandlas i budgetpropositionen, dels på s. 45–49, dels under anslaget C 4. Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning (s. 138–139). Föredragande statsrådet anför bl. a. att ny teknik – bl. a. mikrodatorer – kommer att få stor betydelse för handikappades möjligheter att förvärvsarbeta och att samhället genom en effektiv upphandling av mikrodatorer kan göra betydande besparingar. Regeringen har därför genom beslut den 13 december 1984 tilldelat arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) medel för att inleda ett projekt inom detta område.

Propositionen har i de delar som rör betänkandet SOU 1984:20 lagts till handlingarna utan något riksdagens uttalande (AU 1984/85:11, rskr. 188).

Enligt 3 kap. 3 § andra stycket arbetsmiljölagen (1977:1160) åligger det arbetsgivaren att ta hänsyn till arbetstagarens särskilda förutsättningar för arbetet. Arbetsgivaren skall vid arbetets planläggning och anordnande beakta att människors förutsättningar att utföra arbetsuppgifter är olika. Enligt lagens förarbeten innebär bestämmelsen att man vid planering av arbetsmiljön måste beakta att människor är olika och att arbetshandikapp är vanliga i arbetslivet. Arbetsplatserna skall utformas så att inte stora grupper av arbetstagare utestängs (prop. 1976/77:149 s. 258). Vidare har arbetarskyddsstyrelsen att vid meddelande av föreskrifter om arbetsmiljön beakta att olika tekniska anordningar skall utformas så, att hinder inte i onödan reses mot möjlighet för personer med arbetshandikapp att verka inom arbetslivet. Motsvarande överväganden har arbetarskyddsstyrelsen att göra vid meddelande av föreskrifter om arbetsprocesser, arbetsmetoder och kemiska produkter som används på arbetsplatserna (a.a. s. 248).

Arbetarskyddsstyrelsen arbetar för närvarande med att utforma *allmänna råd om datorstöd i arbetet*, vilka berör de mer allmänna arbetsmiljöaspekter

som bör tas med i bedömningen och planeringen av införandet av ett datoriserat system. I de allmänna råden, som beräknas kunna komma ut till sommaren 1985, uppmärksammas även datateknikens tillgänglighet för handikappade. På ett förberedande stadium är också en kungörelse med *allmänna råd rörande handikappade i arbetslivet.*

Redan på grund av gällande lagstiftning skall arbetarskyddsstyrelsen således i sitt föreskriftsarbete beakta att hinder inte i onödan reses mot möjligheterna för personer med arbetshandikapp att verka inom arbetslivet. Med hänvisning härtill och till den ovan lämnade redovisningen avstyrker utskottet motion 1984/85:1289 (s).

Asbestanvändning m. m.

Enligt en av arbetarskyddsstyrelsen i december 1981 utfärdad kungörelse (AFS 1981:23), omtryckt i AFS 1983:13, trädde den 1 juli 1982 nya och strängare bestämmelser om asbest och asbesthantering i arbetslivet i kraft. Kungörelsen ersatte en rad specialbestämmelser – arbetarskyddsstyrelsens anvisningar och meddelanden – som sedan mitten av 1960-talet reglerat asbesthanteringen. I kungörelsen föreskrivs att asbest och asbesthaltigt material inte får användas (3 §). Av bl. a. praktiska skäl finns vissa undantag från denna huvudregel – utom för blå asbest, krokidolit – vilka gäller under en ännu inte fastställd övergångstid. I kungörelsen stadgas bl. a. att bromsbelägg och andra friktionselement som innehåller asbest får användas om det inte finns godtagbara produkter av mindre hälsofarligt material att tillgå (7 §). Enligt övergångsbestämmelserna till kungörelsen får, trots bestämmelserna i 3 och 7 §§, asbesthaltiga friktionselement användas i fordon eller maskiner fram till nästkommande bytestillfälle, då 7 § träder i tillämpning.

I de i författningen intagna kommentarerna till kungörelsen anför arbetarskyddsstyrelsen såvitt gäller friktionselement:

Ersättningsmaterial för asbesthaltiga friktionselement måste uppfylla de prestanda som krävs för att fordon eller motsvarande fortfarande skall vara typgodkända. Regler om detta utfärdas av trafiksäkerhetsverket. Nu gällande regler återfinns i trafiksäkerhetsverkets publikation F 18-1971. Med tillgång avses både teknisk och kommersiell tillgång.

Bestämmelsen innebär att om tillgång till godtagbara, mindre hälsofarliga friktionselement finns skall dessa användas.

För ett antal tillämpningsområden finns i dag (1981) ersättningsprodukter utan asbest. Det gäller främst vissa modeller av personbilar, motorcyklar samt vissa typer av maskiner inom industrin.

Problem finns framför allt beträffande tyngre fordon, vissa speciella konstruktionsdetaljer i tyngre maskiner samt generellt för kopplingsbelägg.

Vissa nytillverkade bilmodeller säljs redan i dag med asbestfria bromsbelägg. Andra tillverkare har därutöver förutskickat övergång till sådana inom en mycket snar framtid. Styrelsen utgår från att bilindustrin kommer att fortsätta arbetet med att utveckla ersättningsmaterial både i bromsar och kopplingsbelägg.

I de fall det föreligger problem med en övergång till asbestfritt material förefaller det normalt inte vara ersättningsmaterialet som sådant som vållar svårigheterna. Snarare är det så att den nuvarande konstruktionen av fordonen utgått ifrån de asbesthaltiga beläggens egenskaper. Det innebär att nya bilmodeller bör kunna konstrueras för andra friktionsmaterial än asbest. Ett totalt ersättande av asbesthaltiga friktionselement med element av mindre hälsofarligt material kräver internationell samverkan. Styrelsen kommer uppmärksamt att följa den internationella utvecklingen.

Genom en ändring av kungörelsen har införts bestämmelser om medicinsk kontroll av dem som sysselsätts i vissa angivna arbeten. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 1984. Föreskrift om läkarkontroll gäller bl. a. arbete med byte eller renovering av bromsbackar och kopplingslameller med asbesthaltiga friktionselement om tiden för dessa arbetsuppgifter regelmässigt motsvarar minst halva arbetstiden för heltidsanställd (26 § 2).

I *motion 1984/85:1783 yrkar Börje Nilsson (s)* att riksdagen hos regeringen anhåller att åtgärder vidtas i syfte att asbest med det snaraste avvecklas ur produktionen. Enligt motionären sker fortfarande en omfattande produktion av asbesthaltiga bromsbelägg till bilar och tyngre fordon trots att fullgoda ersättningsmaterial finns på marknaden. I motionen uppges att Svenska fabriksarbetareförbundet bedömer att ca 75 000 personer arbetar med asbest i bilindustrin som mekaniker och reparatörer. Det är inte ovanligt att företagens dispens för asbestanvändning förnyas utan att en plan presenteras över hur företaget i fråga ämnar eliminera asbesten i sin produktion, anförs det vidare i motionen. Motionären anser att asbesten måste helt bort ur produktionen på grund av dess allvarliga hälsorisker. Regeringen bör ge berörda myndigheter i uppdrag att snarast upprätta en plan över den tidsperiod under vilken en avveckling skall ske.

Med anledning av ett antal motioner rörande asbestanvändning uttalade utskottet våren 1984 bl. a. att det kunde övervägas att införa ett generellt förbud mot att försälja nytillverkade fordon med asbesthaltiga bromsbelägg och att regeringen skyndsamt borde undersöka denna fråga. Vidare ansåg utskottet att den anknytning till minst halva arbetstiden för vissa arbetare som angivits som förutsättning för rätten till läkarkontroll enligt 26 § 2 i asbestkungörelsen var olycklig. Enligt utskottets mening borde utgångspunkten i stället vara att alla som i sitt arbete utsattes för inandning av asbest borde erbjudas läkarundersökning. När det gällde de slag av arbeten som nämndes i den aktuella bestämmelsen – byten av bromsbackar etc. – fanns enligt utskottets mening inte skäl att behålla det i 26 § asbestkungörelsen angivna villkoret om minst halva arbetstiden. Vad utskottet anfört om förbud mot försäljning av nytillverkade fordon med asbesthaltiga bromsbelägg samt om rätt till läkarundersökning i vissa fall gavs regeringen till känna (SoU 1983/84:29 s. 36–37, rskr. 350).

Med anledning av riksdagens beslut gav regeringen arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att utreda förutsättningarna för och konsekvenserna av att dels införa ett generellt förbud mot att försälja nytillverkade fordon med

asbesthaltiga bromsbelägg, dels införa en skyldighet för arbetsgivare att, utan villkor om viss tids arbete med asbest, ombesörja läkarundersökning av alla dem som sysselsätts i arbete med byte eller renovering av bromsbackar och kopplingslameller med asbesthaltiga friktionselement.

Under den interpellationsdebatt om asbestrisker som ägde rum den 25 mars i år framkom följande beträffande de åtgärder regeringen planerar att vidta för att komma till rätta med de problem och risker som är förenade med användningen av asbest (Snabbprotokoll 1984/85 nr 105 s. 13).

Mot bakgrund av det utredningsmaterial som arbetarskyddsstyrelsen har presenterat i anledning av riksdagens ovan nämnda beslut har regeringen beslutat att föreslå ett generellt förbud mot försäljning av nytillverkade personbilar och motorcyklar som är försedda med asbesthaltiga bromsbelägg. Regeringens avsikt är vidare att föreslå ett förbud mot att tillhandahålla asbesthaltiga bromsbelägg till fordon som har typgodkänts med asbestfria belägg oavsett årsmodell. Förbuden är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1987 och att för nytillverkade fordon gälla årsmodell som efter detta datum typgodkänts enligt fordonskungörelsen. Arbetsmarknadsministern framhöll att övergången till asbestfria bromsar inte skall medföra att prestandakraven på bromsarna behöver sänkas.

Regeringen har uppdragit åt kommerskollegium att omedelbart inleda det notifieringsförfarande som enligt gällande internationella överenskommelser måste föregå ett sådant beslut.

Regeringen har vidare beslutat att upprepa det hälsoundersökningsprogram som i slutet av 1970-talet genomfördes beträffande personer som tidigare i sin anställning exponerats för asbest. Regeringens avsikt är således att alla som så önskar och som i sitt arbete har varit exponerade för asbest skall erbjudas en kostnadsfri hälsoundersökning.

I syfte att skapa förutsättningar för en kraftfull politik och snabba resultat avseende hela asbestfrågan beslutade regeringen den 21 mars i år att tillsätta en *asbestkommission* under arbetsmarknadsministerns ledning. Kommissionens uppdrag är att lägga fram ett samlat handlingsprogram med förslag till åtgärder mot asbest. Bland de frågor som kommissionen i första hand avses behandla nämns särskilt

- förutsättningarna för att införa ett generellt förbud mot försäljning av tunga fordon med asbesthaltiga bromsbelägg,
- förutsättningarna för att införa ett generellt förbud mot försäljning av såväl personbilar som tunga fordon med kopplingar som innehåller asbest,
- förutsättningarna för att kräva asbestfria bromsbelägg även för de fordon som är typgodkända med asbesthaltiga belägg,
- åtgärder för att komma till rätta med de risker som är förenade med asbest i byggnader och på fartyg,
- åtgärder avseende övrig industriell användning av asbest, t. ex. i packningar samt

– frågan om eventuellt behov av ytterligare social- och sjukvårdspolitiska insatser för personer som har drabbats av skada till följd av arbete med asbest.

Arbetet med dessa frågor skall enligt planerna avslutas under hösten 1985. Enligt vad utskottet erfarit kommer eventuellt en proposition med förslag till åtgärder beträffande asbest därefter att läggas fram. Andra frågor som rör asbest avses att tas upp senare av kommissionen. Det kan enligt uppgift gälla exempelvis asbest i den yttre miljön och asbest i vattenledningar.

Här kan också nämnas att arbetarskyddsstyrelsen för närvarande ser över de regler som gäller rivning av byggnader eller tekniska anordningar som innehåller asbest.

Utskottet har tidigare, bl. a. vid riksmötet 1975/76, uttalat att mycket långtgående åtgärder är befogade för att motverka hälsoriskerna i samband med användningen av asbest och asbesthaltigt material i arbetslivet (bil. 2 till prot. 1975/76:9). Utskottet har ansett att målet för åtgärderna bör vara att asbest och asbestprodukter skall försvinna från arbetslivet. Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter, vilka som huvudregel förbjuder användningen i arbetslivet av asbest och asbesthaltigt material samt regeringens beslut att tillsätta en asbestkommission i syfte att framlägga ett samlat handlingsprogram hösten 1985, får anses till fyllest i dagens läge. I anledning därav och med hänvisning till den övriga redovisning som här lämnats anser utskottet inte att någon åtgärd är påkallad från riksdagens sida med anledning av motion 1984/85:1783 (s).

Utskottet vill dock framhålla de allvarliga hälsorisker som föreligger och behovet av snabba åtgärder.

Fackligt inflytande i arbetsmiljöfrågor

Facklig vetorätt vid vissa löneformer

I *motion 1984/85:2257 av Lars Werner m. fl. (vpk)* föreslås att den lokala fackföreningen får vetorätt angående löneform vid arbeten som är förenade med olycksfallsrisk (*yrkande 1*). Motionärerna anför att det finns ett klart visat samband mellan ackordsarbete och allvarliga olyckor. Enligt motionärerna minskade antalet olyckor i både gruvorna och skogen då tidlön infördes. De menar att det är ett självklart krav att fackföreningen skall ha rätt att förbjuda prestationsersättning i arbete som är förenat med olycksfallsrisker.

Riksdagen har under de senaste åren efter förslag av socialutskottet flera gånger avslagit motionsyrkanden från vänsterpartiet kommunisterna med liknande innehåll (senast i SoU 1983/84:29). Utskottet har hänvisat till de grundläggande principerna för skyddsarbetet, enligt vilka arbetsgivare och arbetstagare i samförstånd bör försöka astadkomma en tillfredsställande arbetsmiljö. Utskottet har i anslutning därtill konstaterat att den metod

vänsterpartiet kommunisterna anvisat har stått i klar motsats till den för arbetsmiljölagstiftningen grundläggande principen om samverkan. Utskottet har också erinrat om att skyddsombud och arbetstagare i vissa i arbetsmiljölagen angivna fall kan avbryta farligt arbete.

Inga omständigheter har framkommit som motiverar att utskottet nu ändrar sitt tidigare ställningstagande, varför motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 1 avstyrks.

Beslut om återupptagande av arbete

I 6 kap. 7 § arbetsmiljölagen (1977:1160) stadgas att skyddsombud har rätt att avbryta visst arbete om detta innebär omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv eller hälsa och rättelse inte genast kan uppnås genom hänvändelse till arbetsgivaren. Yrkesinspektionen skall därefter avgöra om arbetet skall återupptas eller inte. Beträffande ensamarbete gäller likartade regler.

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att den lokala fackföreningen ges beslutanderätten om när arbete kan återupptas efter det att skyddsombud stoppat arbetet på grund av fara (*yrkande 12*).

Socialutskottet har i av riksdagen godkända betänkanden (bl. a. SoU 1981/82:42, 1982/83:29 och 1983/84:29) hänvisat dels till den principiella inställningen att parterna på jämställd grund skall samarbeta i arbetarskyddsfrågor, dels till den omständigheten att det ytterst ankommer på arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen att avgöra vilka krav som från skyddssynpunkt bör ställas på arbetsmiljön.

Utskottet vidhåller sin tidigare framförda uppfattning och avstyrker motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 12.

Facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att de fackliga representanterna får kvalificerad majoritet i såväl arbetarskyddsverkets styrelse som yrkesinspektionsnämnderna (*yrkande 11*).

Motsvarande yrkanden har avslagits av riksdagen efter förslag av utskottet flera gånger tidigare, senast i februari i år (se bl. a. SoU 1983/84:29 och SoU 1984/85:13).

Utskottet har bl. a. understrukit vikten av att de statliga tillsynsmyndigheterna på detta område inte konstrueras som partsorgan. Om detta blev fallet skulle enligt utskottet förutsättningarna för tillsynsverksamheten allvarligt försämras, vilket i sista hand skulle skada såväl det allmännas som arbetstagarnas och arbetsgivarnas intresse.

Utskottet har inte ändrat sin inställning i frågan och avstyrker därför motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 11.

Information för forskningsändamål

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att de fackliga organisationerna och yrkesinspektionen ges lagstadgad rätt att från företag erhålla information som behövs för forskningsändamål och att denna information tillställs forskare på begäran (*yrkande 18*).

Någon lagstadgad skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgifter för forskningsändamål föreligger inte. En utförlig redogörelse för vad som enligt arbetsmiljölagen resp. sekretesslagen (1980:100) gäller härvidlag lämnades förra våren i socialutskottets betänkande SoU 1983/84:29 s. 14–15, vartill hänvisas.

LO och TCO framhöll i en gemensam framställning till regeringen år 1979 att löntagarorganisationerna på grund av gällande sekretessbestämmelser inte i tillräcklig utsträckning kunde få tillgång till information om risker i arbetsmiljön. Med anledning härav gavs utredningen (A 1979:01) rörande information om risker i arbetsmiljön, INRA-utredningen, i uppdrag att behandla möjligheterna att genom ändringar i sekretesslagen och arbetsmiljölagen göra information om arbetsmiljörisker mer tillgänglig. Utredningen föreslog i sitt betänkande Information om arbetsmiljörisker (SOU 1982:30) vissa förändringar av lagstiftningen, men ansåg att förslagen borde övervägas i särskild ordning. Med anledning härav tillsattes våren 1984 en arbetsgrupp inom regeringskansliet med uppgift att granska sekretessbestämmelserna inom arbetsmiljöområdet, inkl. de bestämmelser om tystnadsplikt för skyddsombud och ledamot i skyddskommitté som finns i arbetsmiljölagen (se budgetprop. 1983/84:100 bil. 12 s. 57).

Utskottet har vid tidigare riksmöten behandlat och avstyrkt likalydande yrkanden (se bl. a. SoU 1982/83:29 och SoU 1983/84:29). Då frågan senast var aktuell anförde utskottet att den nyss nämnda arbetsgruppens arbete borde avvaktas innan riksdagen tog något initiativ i saken.

Enligt vad utskottet erfarit kommer arbetsgruppens arbete att övertas av en utredning. Direktiv för utredningen är under utarbetande.

Utskottet vill framhålla att sekretessproblemen måste bli ingående belysta och klarlagda innan ställning kan tas till de viktiga och komplicerade frågor som motionsyrkandet aktualiserar. Utskottet vidhåller därför sin inställning att arbetsgruppens resp. den kommande utredningens arbete bör avvaktas. Motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 18 avstyrks således.

Sanktioner vid arbetsmiljöbrott

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att en parlamentarisk utredning tillsätts för att analysera orsakerna till de få fällande domarna i arbetsmiljömål och för att föreslå åtgärder (*yrkande 2*). Enligt motionärerna dog år 1983 mer än 100 människor i arbetsolyckor och omkring 100 000 skadades. Motionärerna hänvisar till en artikel i Dagens Nyheter den 5 januari i år, enligt vilken endast fem arbetsgivare dömdes till dagsböter under 1983 för

vållande till annans död. Motionärerna anser att det förefaller synnerligen troligt att arbetsgivarna försvårar utredningarna och att åklagarna uppfattar "partssamverkan" som att arbetsgivare och arbetstagare också skall likställas när det gäller ansvaret för säkerheten. En förutsättningslös utredning måste tillsättas för att kartlägga orsakerna till att så få och lindriga straff utdelats. Denna utredning bör självfallet inte företas av polis- och åklagarmyndigheten själv, anför motionärerna avslutningsvis.

De föreskrifter som arbetarskyddsstyrelsen utfärdar med stöd av arbetsmiljölagen är med vissa undantag inte direkt straffsanktionerade. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot ett föreläggande eller förbud som meddelats av yrkesinspektionen kan dock fällas till ansvar. Vitesföreläggande följer särskilda regler. Vidare kan ansvar enligt 3 kap. brottsbalken komma i fråga för arbetsgivare som vållat arbetstagares död, skada eller sjukdom eller av grov oaktsamhet utsatt arbetstagare för risk att detta skulle ske. Vållandet kan bestå exempelvis i åsidosättande av säkerhetsföreskrift.

Utskottet har vid tidigare riksdagsbehandlingar av frågor liknande den nu aktuella framhållit att samhällsingripanden på arbetsmiljöområdet genom kriminalisering och straffåtgärder spelar en relativt underordnad roll; föreläggande och förbud från yrkesinspektionen bildar grundpelarna i sanktionssystemet. Det sagda hindrar emellertid inte, enligt vad utskottet anfört, att ansvarsreglerna och deras tillämpning måste ägnas uppmärksamhet (se bl. a. SoU 1981/82:20). I enlighet med vad utskottet sagt sig utgå från (SoU 1981/82:20 s. 9 och SoU 1981/82:42 s. 29) föranstaltade regeringen om att riksåklagaren och rikspolisstyrelsen i sina budgetäskanden för 1983/84 redogjorde för utbildningsbehovet inom resp. yrkeskår vad avser arbetsmiljölagstiftningen och dess ansvarsregler samt möjligheterna att införa en särskild statistik avseende arbetsmiljöbrott.

I betänkande SoU 1982/83:29 har redogjorts för den kursverksamhet som riksåklagaren resp. rikspolisstyrelsen anordnat avseende arbetsmiljölagstiftning och utredning av arbetsmiljöbrott (s. 10–11). En handbok om arbetsmiljöbrott har skrivits för polisen.

Fr. o. m. den 1 januari 1983 upprättas särskild statistik över polisanmälda arbetsolyckor och arbetsmiljöbrott. Från nämnda tidpunkt sker specialredovisning beträffande följande brott:

- Vållande till annans död i samband med arbetsolycka
- Vållande till kroppsskada eller sjukdom i samband med arbetsolycka
- Framkallade av fara för arbetstagare
- Brott mot arbetsmiljölagen (1977:1160).

Under år 1983 fördes 23 fall av vållande till annans död eller vållande till kroppsskada eller sjukdom i samband med arbetsolycka till rättegång. Av dessa ledde 15 fall till fällande dom.

Enligt vad utskottet inhämtat händer det att åklagarens beslut om att lägga ned åtal eller utredningar om allvarliga arbetsolyckor ändras av riksåklaga-

ren (RÅ) efter det att yrkesinspektionen, fackföreningen eller allmänheten begärt överprövning. Från RÅ:s sida anser man dock inte att detta betyder att polis eller åklagare gör ett dåligt arbete utan att det visar hur svåra arbetsmiljömålen är och hur stora möjligheterna är att göra olika bedömningar. Vid en arbetsolycka måste polisen nämligen ta reda på

- om det funnits brister i arbetarskyddet, i utrustning eller instruktioner
- om dessa brister varit den direkta orsaken till olyckan
- vem som var ansvarig för att rätt utrustning eller rätt instruktioner inte gavs
- om hans oaktsamhet varit så grov att det bör leda till åtal.

Den 1 april 1985 trädde nya bestämmelser om åtalsunderlåtelse i kraft. De nya reglerna innebär att åklagarnas möjligheter att underlåta åtal och att underlåta att inleda och att nedlägga förundersökning avsevärt utvidgas. I riksåklagarens cirkulär angående de nya åtalsbestämmelserna (RÅC I:105) erinras dock om att vid brott mot näringsrättsliga författningar eller författningar angående arbetarskydd e. d., så starka allmänna intressen talar för att dessa brott inte lämnas obeivrade att utrymmet för åtalsunderlåtelse är begränsat. Åtalsunderlåtelse för sådana brott bör därför enligt riksåklagaren förekomma endast undantagsvis.

När det gäller påföljder vid arbetsmiljöbrott kan här nämnas att det i 36 kap. 3 a § brottsbalken har intagits en bestämmelse som gör det möjligt att förverka sådana företagsekonomiska vinster som har uppkommit hos en näringsidkare med anledning av att brott begåtts i verksamheten. Bestämmelsen gäller såväl vid brott mot brottsbalken som vid specialstraffrättsliga överträdelser såsom arbetsmiljöbrott. Vidare har i arbetstidslagen (1982:673) införts bestämmelser om övertidsavgift som skall tas ut av den fysiska eller juridiska person i vars verksamhet överträdelsen har begåtts. Kommissionen (Ju 1982:05) mot ekonomisk brottslighet, som nu har avslutat sitt arbete, avlämnade förra året delbetänkandet (Ds Ju 1984:5) Företagsbot. Enligt kommissionen finns det ett påtagligt behov av mer effektiva åtgärder mot brott som begås inom ramen för näringsverksamhet. I betänkandet har kommissionen därför föreslagit att de nuvarande sanktionerna i brottsbalken kompletteras med en ny sanktion benämnd företagsbot. Avsikten är att böter mellan 10 000 kr. och 3 milj. kr. skall kunna ådömas ett företag eller en företagare som en särskild rättsverkan av brott, t. ex. vid grovt åsidosättande av skyldigheter enligt arbetsmiljölagstiftningen. Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande i regeringskansliet.

I detta sammanhang kan vidare nämnas att det i det ovan nämnda betänkandet Samlad tillsyn av arbetsmiljön diskuteras yrkesinspektionens användning av dess sanktionsmöjligheter enligt arbetsmiljölagen (s. 97–99). Yrkesinspektionen har tillgripit förelägganden i ett hundratal fall varje år sedan 1978, och antalet förbud har legat mellan 200 och 300 per år uppges det i betänkandet. Enligt utredningens bedömning använder yrkesinspektionen möjligheterna till sanktion alltför sällan. Utredningen understryker också

betydelsen av att man vid användningen av sanktionsinstrumenten beaktar krav på likhet i tillämpningen mellan olika distrikt. Som ett problem i sammanhanget anges att en stor del av distriktens beslut om sanktioner för närvarande inte står sig vid överprövning. Utredningen ser därför anledning att betona vikten av utbildning och handledning till stöd för inspektionens agerande i sanktionsärenden. Vidare understryks betydelsen av att inspektionen uppträder med fasthet och konsekvens när man upptäcker överträdelser mot gällande regler. Utredningen anser att det närmast ankommer på distriktsledningen att se till att yrkesinspektionens resurser inte i onödan tas i anspråk för att försöka övertala och övertyga när åtgärder oundgängligen måste genomföras.

Även utskottet anser att samhället kraftigt måste markera att man ser allvarligt på fall av vårdslöshet och underlåtenhet i fråga om arbetarskydd. Den utbildning om arbetsmiljölagstiftning och utredning av arbetsmiljöbrott som bedrivits av riksåklagarämbetet resp. rikspolisstyrelsen bör fortgå. Det är också viktigt att – såsom utredningen om en samlad tillsyn av arbetsmiljön framhållit – yrkesinspektionen uppträder med fasthet och konsekvens när överträdelser mot gällande regler uppdagas. Enligt utskottets mening kan mot bakgrund av vad utredningen anfört ifrågasättas om sanktionsmöjligheterna enligt nuvarande lagstiftning utnyttjas till fullo. Det är angeläget att regelsystemets innehåll och möjligheter får tillräckligt utrymme också i yrkesinspektörernas utbildning. Utskottet förutsätter att regeringen överväger dessa frågor i samband med sin beredning av utredningens förslag.

Mot bakgrund av den här lämnade redovisningen anser utskottet inte att motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 2 påkallar någon riksdagens åtgärd. Yrkandet avstyrks.

Översyn av arbetsmiljölagen

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att en utredning tillsätts för att värdera arbetsmiljölagens effekter och svagheter och föreslå förbättringar i lagen och dess tillämpning (*yrkande 13*). I motionen anförs att vänsterpartiet kommunisterna redan vid arbetsmiljölagens tillkomst var synnerligen kritiskt mot själva principen att skriva en ramlag som överflyttar de konkreta åtgärderna från de demokratiska organen till de administrativa. Lagen bedömdes vidare som otillräcklig, eftersom den slog fast att det dagliga och lokala arbetsmiljöarbetet skulle bygga på klassamarbete. En del av ansvaret för lagens otillräcklighet måste enligt motionärerna läggas på arbetarskyddsstyrelsens ledning som inte förmått fylla ramlagen med innehåll. Motionärerna anser inte att arbetsmiljölagen haft avsedda effekter när mer än 100 dödsfall, 100 000 olycksfall, 20 000 arbetssjukdomar och 10 000-tals förtidspensioneringar inträffar varje år. Riksdagen måste ta sitt politiska ansvar för arbetsmiljön och omedelbart analysera lagens uteblivna effekter, heter det i motionen.

Arbetsmiljölagen, som trädde i kraft den 1 juli 1978, är till stor del en ramlagstiftning, som förutsätts bli kompletterad genom av arbetarskyddsstyrelsen utfärdade närmare föreskrifter för olika områden. Denna konstruktion av lagstiftningen är bl. a. avsedd att underlätta en utveckling som tar hänsyn till nya forskningsrön och till behovet av åtgärder inom olika områden. Vid riksdagsbehandlingen framfördes från vänsterpartiet kommunisterna motionsförslag som innebar att arbetet i arbetsmiljöfrågor borde bedrivas genom en facklig kamp av arbetstagarna mot arbetsgivarna och att arbetsmiljölagen borde ge arbetstagarna fackliga maktbefogenheter i olika avseenden.

Utskottet avstyrkte motionen och anförde i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1977/78:1 att utskottet anslöt sig till den i propositionen framförda uppfattningen att samverkan mellan arbetstagare och arbetsgivare var en förutsättning för ett framgångsrikt arbete när det gällde att skapa en god arbetsmiljö. Den metod som vänsterpartiet kommunisterna anvisade stod i motsats till den för arbetsmiljölagstiftningen grundläggande principen om samverkan, ansåg utskottet, som i sammanhanget även ville peka på de möjligheter till inflytande över sin arbetsmiljö som arbetstagarna hade genom den s. k. kvarlevande stridsrätten enligt medbestämmandelagen, MBL.

Under år 1984 inträffade 101 arbetsolyckor med dödlig utgång (källa: Arbetarskydd nr 4, April 1985). Det är den lägsta siffran någonsin. Antalet dödade anställda har minskat med 47 sedan år 1978 och med mer än en fjärdedel sedan år 1955. Antalet arbetsolycksfall sjönk gradvis fram till mitten av år 1983, då en ökning åter kunde skönjas. Svårighetsgraden har dock minskat markant. Sjukfrånvaron i anledning av arbetsolyckor har nämligen gått ned med 40 % sedan år 1968.

Utskottet anser emellertid inte att det finns anledning att slå sig till ro med detta. Arbetsskadorna medför lidande och välfärdsförluster för den enskilde och stora kostnader för näringsliv och samhälle. I budgetpropositionen anför arbetarskyddsstyrelsen att man i det regionala tillsynsarbetet kommer att prioritera åtgärder mot skaderisker och att en koncentration av tillsynsinsatserna skall ske till områden där de största riskerna finns för arbetsskador. Efter det att arbetarskyddsstyrelsen avslutat sitt arbete med att arbeta om tidigare anvisningar till föreskrifter som komplement till arbetsmiljölagen kommer ett uppdämt behov av kompletterande regler och uppföljningsinsatser av nya och omarbetade författningar att föreligga. I sammanhanget kan vidare erinras om att riksdagen som ett led i strävandena att åstadkomma en bättre arbetsmiljö nyligen beslutat om åtgärder för att påskynda utbyggnaden av företagshälsovården (prop. 1983/84:89, SoU 1983/84:13).

Utskottet anser för sin del inte att det framkommit något som skulle motivera en översyn av arbetsmiljölagen på det sätt motionärerna begärt. Det sagda hindrar inte att specifika frågor, såsom t. ex. hur asbestskador skall förhindras, kan behöva övervägas särskilt. Regeringen har sålunda nyligen

tillsatt en asbestkommission med uppdrag att lägga fram ett samlat handlingsprogram för åtgärder mot asbest (se vidare ovan s. 13). Kemikommissionen (Jo 1983:2) har sett över kemikaliekontrollen samt en rad andra frågor med anknytning till arbetsmiljöarbetet. En proposition på grundval av kommissionens betänkande (prop. 1984/85:118) har nyligen avlämnats. Översynen av yrkesinspektionens arbete har tidigare nämnts (s. 4). Sekretessfrågorna inom arbetsmiljöområdet är föremål för utredning (s. 16).

Utskottet avstyrker med hänvisning till det anförda motion 1984/85:2257 (vpk) såvitt nu är i fråga (yrkande 13).

Omplacering eller ledighet för graviditet

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att kvinnor som planerar graviditet eller är gravida får lagstadgad rätt till omplacering eller ledighet med bibehållen lön vid misstänkt risk för fosterskada i arbetsmiljön (*yrkande 6*). Enligt motionärernas uppfattning får kvinnor i fertil ålder inte diskrimineras genom att de förbjuds att arbeta i riskmiljöer. Upptag av riskämnen måste i stället minimeras genom tekniska atgärder. Innan dessa krav tillgodosetts kräver motionärerna att kvinnor som planerar graviditet eller blivit gravida omplaceras utan löneförlust.

Enligt arbetsmiljölagen gäller att om ett visst slag av arbete innebär risk för ohälsa eller olycksfall regeringen eller arbetarskyddsstyrelsen kan föreskriva läkarundersökning samt meddela förbud att till arbetet anlita den som vid undersökningen företett sjuklighet eller svaghet, som gör honom särskilt mottaglig för sådan risk (3 kap. 15 §).

I den mån vissa grupper av arbetstagare kan bedömas vara särskilt utsatta kan bl. a. förbud meddelas mot att arbetet utförs av arbetstagare som tillhör sådan grupp (16 §). Arbetarskyddsstyrelsen har med stöd av 3 kap. 16 § utfärdat föreskrifter om medicinsk kontroll vid blyarbete. I kungörelsen, som trädde i kraft den 1 januari 1983, stadgas att kvinnliga arbetstagare som är gravida eller ammar i princip inte får sysselsättas i blyarbete. Frågan om ekonomisk ersättning till gravida kvinnor som på grund av risker för fosterskador tvingats avstå från förvärvsarbete har tillfälligt lösts genom de stödformer som är avsedda att ge ekonomisk grundtrygghet vid arbetslöshet.

En gravid kvinna som har fysiskt påfrestande arbetsuppgifter har enligt 3 kap. 9 § lagen (1962:381) om allmän försäkring fr. o. m. 60:e dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten rätt att bli omplacerad på arbetsplatsen till ett mindre ansträngande arbete med bibehållen lön eller, om detta inte är möjligt, att vara ledig och uppbära havandeskapspenning längst till och med den elfte dagen före den beräknade tidpunkten för barnets födelse. Havandeskapspenningen motsvarar kvinnans sjukpenning.

Arbetsmarknadsministern framhöll i förra årets budgetproposition (s. 23) att det var angeläget att arbetet med att kartlägga sambandet mellan olika arbetsmiljöer och reproduktionsskador, inkl. fosterskador, fortsatte och att

detta arbete inriktades på såväl kvinnor som män. Målet måste enligt arbetsmarknadsministern vara en i alla avseenden säker arbetsmiljö.

Genom att riksdagen nyligen antagit proposition 1984/85:78 med bl. a. förslag inom föräldraförsäkringens och sjukpenningförsäkringens områden (SfU 1984/85:12, rskr. 125) har frågan om ekonomisk ersättning till gravida kvinnor i här aktuella situationer fått en permanent lösning. I propositionen föreslogs att rätten till omplacering och havandeskapspenning utvidgas till att omfatta kvinnor som avstängs från sitt arbete enligt föreskrifter som meddelats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen. Om omplacering på grund av risker i arbetsmiljön inte kunnat ske när kvinnan avstängs från arbetet skall möjligheten till omplacering fortlöpande prövas av arbetsgivaren. Uppkommer då en möjlighet till en omplacering som bedöms kunna avse minst en månad skall arbetsgivaren erbjuda kvinnan arbetet. Under den tid kvinnan inte kunnat omplaceras till annat arbete ersätts inkomstbortfallet genom havandeskapspenning. De nya reglerna träder i kraft den 1 juli 1985.

Beträffande gravida kvinnors rätt till omplacering från bildskärmsarbete hänvisas dessutom till närmast följande avsnitt.

I en motion som väckts med anledning av propositionen om föräldraförsäkring m. m. föreslog vänsterpartiet kommunisterna, i likhet med i den nu aktuella motionen, att riksdagen hos regeringen skulle begära åtgärder som gav gravida kvinnor rätt till omplacering eller havandeskapspenning om de vistades i arbetsmiljöer där stark misstanke om risk för fosterskador föreläg. Socialförsäkringsutskottet avstyrkte motionen och anförde (SfU 1984/85:12 s. 9).

I propositionen har framhållits att kunskaperna om sambandet mellan påverkan av olika yttre faktorer och riskerna för fosterskador ännu så länge är begränsade och att inte minst på arbetsmiljöområdet läget är oklart. Föreskrifter om skydd för havande kvinnor finns för närvarande endast såvitt gäller blyarbete. Inom arbetarskyddsstyrelsen pågår emellertid ett förberedande arbete med föreskrifter som berör gravida kvinnor inom andra arbetsområden. Utskottet anser mot denna bakgrund att den utökade rätten till omplacering och havandeskapspenning bör avgränsas på sätt föreslagits i propositionen och avstyrker bifall till motionen. Utskottet förutsätter därvid att arbetarskyddsstyrelsen uppmärksamt följer det fortlöpande forskningsarbetet på området och skyndsamt utfärdar föreskrifter i de fall risker för fosterskador upptäcks i arbetsmiljön.

Riksdagen följde utskottet.

Utskottet anser inte att det sedan föregående riksdagsbehandling inträffat något som skulle ge anledning till ett ändrat ställningstagande och avstyrker därför motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 6.

Dator- och bildskärmsarbete

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att en datamiljökommission tillsätts för att övervaka risker med den snabbt tilltagande datoriseringen och ge förslag till riktlinjer för en bra arbetsmiljö där datorer och bildskärmar

används (*yrkande 9*). Riktlinjerna bör inkludera synpunkter på arbetspassens längd, synergonomiska krav m. m., heter det i motionen. Kommissionens uppgift bör bl. a. vara att bevaka och värdera de forskningsrapporter som rör arbetsmiljö och datorisering.

När det gäller normer för bildskärmsarbete finns det i dag anvisningar från arbetarskyddsstyrelsen, Avläsning av bildskärmar, nr 136 från 1978, som bl. a. innehåller bestämmelser om synhjälpmedel. Dessa bestämmelser håller på att omarbetas till en föreskrift för arbete vid bildskärmar, som kommer att röra den ergonomiska utformningen av såväl själva bildskärmen som den omgivande miljön, inkl. vissa arbetsorganisatoriska frågor.

Ett förslag till föreskrifter har remitterats och en kungörelse beräknas kunna utfärdas senare i vår.

Bestämmelser om bildskärmsarbete återfinns för närvarande även i AFS 1983:6 Arbetsställningar och arbetsrörelser och AFS 1983:9 Maskiner för grafiskt arbete. Arbetarskyddsstyrelsen arbetar för närvarande även med att utforma allmänna råd om datorer i arbetslivet, vilka berör de mer allmänna arbetsmiljöaspekter som bör tas med i bedömningen och planeringen av införandet av ett datoriserat system (se även ovan s. 10).

Dataeffektutredningen framlade förra året sitt slutbetänkande *Datorer och arbetslivets förändring* (SOU 1984:20). I årets budgetproposition (bil. 12 s. 45) redovisas hur förslagen i slutbetänkandet har behandlats inom regeringskansliet. Det konstateras att flera av förslagen ligger utanför arbetsmarknadsdepartementets ansvarsområde och att de förslagen kommer att redovisas för riksdagen i annat sammanhang. Till frågan om ett åtgärdsprogram för kvinnor i samband med datorisering har regeringen återkommit i den proposition om kvinnors villkor på arbetsmarknaden, proposition 1984/85:130, som nyligen förelagts riksdagen. (Beträffande utredningens förslag om datateknik och handikappades arbetsliv, se ovan s. 10).

Riksdagen har inte funnit anledning att göra något uttalande med anledning av den i propositionen lämnade redogörelsen för behandlingen av dataeffektutredningens betänkande (AU 1984/85:11, rskr. 188).

Ett särskilt utvecklingsprogram för bättre arbetsmiljö och arbetsorganisation vid utnyttjande av datorer och mikroelektronik i arbetslivet startades år 1982 av arbetarskyddsfonden på initiativ av LO, TCO och SAF. Programmet omfattar bl. a. praktiskt utvecklingsarbete och försöksinvesteringar direkt i produktionen i samband med att ny teknik introduceras i näringsliv och förvaltning. Utvecklingsprogrammet, som arbetar inom en resursram om 54,5 milj. kr., beräknas pågå under fem år.

I proposition 1983/84:107 om forskning m. m. (bil. 7) uppgavs att det inom arbetarskyddsstyrelsens forskningsavdelning planerades särskilda satsningar på forskning om sambandet mellan ny teknik (främst datorteknik) och arbetsorganisation. Satsningarna skulle ske i samarbete med bl. a. fysiologer och tekniker (prop. s. 7).

I detta sammanhang bör även nämnas den undersökning om sambandet mellan bildskärmsarbete och graviditetsstörningar som bedrivits av arbetarskyddsstyrelsen tillsammans med socialstyrelsen. Undersökningen, som nyligen avslutats, baserades på två centrala hälsoregister, det medicinska födelseregistret och patientregistret. Eftersom dessa register saknar uppgifter om yrke kompletterades de med uppgifter härom från folk- och bostadsräkningen (FoB). Tre grupper av kvinnor studerades, de som bedömts ha haft hög, medelhög eller låg frekvens av arbete med dataskärmar under sin graviditet. En kontrollgrupp som inte arbetat vid bildskärmar undersöktes också. Ur de aktuella yrkesgrupperna valdes ut alla kvinnor som fått missfall, fött barn som dött eller haft allvarliga missbildningar eller vägt under 2 500 gram vid födelsen. En rad andra faktorer inom arbetslivet än bildskärmsarbete analyserades, såsom kontakt med kemikalier, upplevelser av stress, arbete med tunga lyft och arbete i rökiga lokaler. Hänsyn togs också till kvinnans egen rökning under graviditeten. Det konstaterades att stress och rökning förekom oftare hos kvinnor som hade mycket dataarbete jämfört med dem som inte alls eller bara sporadiskt arbetade vid skärm. Ett sannolikt samband mellan stress och fosterskador ansågs kunna anas. Den tidigare kända effekten av rökning på barnets födelsevikt framkom också i undersökningen. Enligt undersökarna var det emellertid det mest troliga att inget orsakssamband över huvud taget förelåg mellan bildskärmsarbete och det graviditetsutfall som konstaterats.

Slutsatserna av den här redovisade undersökningen (en utförligare redogörelse ges bl. a. i Läkartidningen 15/85) har kritiserats av andra forskare. Dessa har gjort gällande att undersökningens statistiska material visar att kvinnorna i den s. k. högriskgruppen fött fler missbildade barn än riksgenomsnittet och att detta hängt samman med bildskärmsarbetet.

Arbetsmarknadsministern anordnade den 9 april i år en hearing med bl. a. forskare från arbetarskyddsstyrelsen, statens strålskyddsinstitut och de medicinska fakulteterna i Lund och Göteborg om bildskärmsforskningens resultat och framtid, varvid bl. a. den ovan redovisade undersökningen diskuterades.

I en frågestund i riksdagen den 16 april där risken för fosterskador vid bildskärmsarbete diskuterades, anförde arbetsmarknadsministern följande angående vad som framkommit vid den aktuella hearingen.

Vid denna hearing framgick att det vetenskapliga underlaget på detta område fortfarande är otillräckligt. I de studier som har genomförts i Sverige och i andra länder har man inte kunnat påvisa att det föreligger ett orsakssamband mellan bildskärmsarbete under graviditet och missfall eller missbildningar hos de födda barnen. Som flera forskare framhöll betyder detta emellertid inte att ett sådant samband kan uteslutas. Det är därför ytterst angeläget att forskningen på detta område intensifieras. Såväl arbetarskyddsstyrelsen som socialstyrelsen planerar att gå vidare och följa upp de undersökningar som har gjorts. Även i andra länder, t. ex. i USA, finns långtgående planer på omfattande studier över effekterna av bild-

skärmsarbete på graviditet. I detta sammanhang vill jag också informera om att socialstyrelsen för närvarande håller på att bearbeta resultaten från en registerstudie över graviditetsutfallet under åren 1980–1983 bland samtliga kvinnor anställda vid landets försäkringskassor. Resultatet av studien beräknas kunna publiceras inom kort.

Jag har förståelse för och respekterar den oro och osäkerhet som många gravida kvinnor känner som i dag arbetar framför bildskärm. Att vi i dag har otillräckliga kunskaper på området är en klen tröst för dessa kvinnor. Jag planerar därför att under våren ta kontakt med arbetsmarknadens parter för att diskutera möjligheterna att avtalsvägen ge kvinnor som arbetar vid bildskärm och som önskar det rätt till omplacering i samband med graviditet.

Om avtal med arbetsmarknadens parter inte skulle komma till stånd, kommer regeringen, enligt vad utskottet erfar, att överväga en författningsreglering.

Enligt i dagarna framlagda uppgifter i massmedia visar registerstudien över graviditetsutfallet bland försäkringskasseanställda att dessa kvinnor under år 1983 födde betydligt högre andel allvarligt missbildade barn än andra kvinnor i Sverige. Undersökningens resultat har ännu inte utvärderats.

En motion med samma innehåll som den nu aktuella behandlades av utskottet våren 1984. Utskottet avstyrkte motionen med hänvisning bl. a. till det föreskrifts- och forskningsarbete på området som då pågick.

En föreskrift om arbete vid bildskärmar beräknas, som ovan nämnts, kunna utfärdas inom kort. Arbete pågår med allmänna råd om datorstöd i arbetslivet. Forskningen om eventuella risker med bildskärmsarbete kommer att intensifieras. Regeringen har särskild uppmärksamhet riktad på denna fråga. Forskning om förändrade krav på människan i samband med införande av ny teknik är även ett av arbetarskyddsstyrelsen prioriterat forskningsområde.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet inte att det finns behov av att tillsätta en sådan datamiljökommission som begärts i motion 1984/85:2257 (vpk). Motionen avstyrks därför såvitt nu är i fråga (yrkande 9).

Forskning om belastningssjukdomar

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* begärs att forskning och åtgärder mot belastningssjukdomar fortsätter att prioriteras i arbetsmiljöarbetet (*yrkande 10*). Ryggvärk, nedsatt muskelkraft och förslitna leder är mindre dramatiska effekter än död och cancer men utgör likafullt plågsamma, invalidiserande och utdragna lidanden, anför motionärerna. Dessutom är de synnerligen utbredda i befolkningen och drabbar särskilt dem som har tunga arbeten i dåliga arbetsställningar. I motionen anförs att arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmarknadsministern prioriterar forskning om belastningssjukdomar och att riksdagen bör uttala ett särskilt stöd härför liksom för utvärderingar av förändringsåtgärder.

Arbetarskyddsstyrelsen uttalade i sin anslagsframställning för budgetåret 1984/85 att den typ av forskning som har väsentlig betydelse från hälsosynpunkt i första hand måste prioriteras. Prioriteringarna måste göras med hänsyn till såväl skadefrekvens som skadornas svårighetsgrad. Styrelsen uppgav att man på grundval av den aktuella och den förväntade risksituationen prioriterat bl. a. belastningsskador som forskningsområde under den närmaste femårsperioden (budgetpropositionen 1983/84 s. 146).

Arbetsmarknadsministern förklarade dels i förra årets budgetproposition, dels i den forskningsproposition, 1983/84:107 bilaga 7, som behandlats av utskottet i betänkandet SoU 1983/84:24 att de av styrelsen föreslagna prioriteringarna samt de överväganden som redovisats som grund för dessa enligt hennes mening synes vara väl avvägda och motiverade (budgetpropositionen 1983/84 s. 148, forskningspropositionen bil. 7 s. 9).

Våren 1984 väckte vänsterpartiet kommunisterna en motion med samma innehåll som den nu aktuella. Utskottet avstyrkte motionen med hänvisning till arbetsmarknadsministerns ovan återgivna uttalande (SoU 1983/84:29 s. 27).

Även i årets budgetproposition uppger arbetarskyddsstyrelsen att åtgärder för att förebygga belastningsskador av olika slag fortfarande är ett högt prioriterat område. Arbetet härmed bedrivs bl. a. i form av ett riksomfattande tillsynsprojekt, i vilket såväl tillsynsavdelningen som yrkesinspektionen medverkar (budgetpropositionen s. 119). När det gäller forskning anför styrelsen att den typ av forskning som har väsentlig betydelse från hälsosynpunkt i första hand måste prioriteras. Bland särskilt prioriterade forskningsområden anges belastningssjukdomar (s. 120).

Utskottet delar motionärernas uppfattning om angelägenheten av forskning och åtgärder för att förebygga och minska belastningsskador. Med hänvisning till den här lämnade redovisningen anser utskottet dock inte att motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 10 påkallar något uttalande från riksdagens sida.

Gränsvärden

Utskottet har vid tidigare behandling av motionsyrkanden rörande arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsarbete redogjort för överväganden bakom och de problem som är förknippade med fastställande av gränsvärden beträffande kemiska ämnen, buller, strålning, ljus m. m. samt det arbete som pågår inom arbetarskyddsstyrelsen på dessa områden (se bl. a. SoU 1981/82:15 och 42, SoU 1983/84:29 samt mera utförligt i betänkandet SoU 1977/78:1 med anledning av proposition 1976/77:149 om arbetsmiljölag). Utskottet får när det gäller den allmänna bakgrunden hänvisa till där lämnade redogörelser. Beträffande det rent praktiska arbetet med framtagande av gränsvärdelistan har utskottet inhämtat följande.

Två arbetsgrupper medverkar i arbetet med att ta fram listan – *föreskrifts-*

gruppen och *kriteriegruppen* för hygieniska gränsvärden. Föreskriftsgruppen – där representanter för arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmarknadens parter ingår – prioriterar förslag om önskvärda förändringar av olika gränsvärden eller införandet av nya ämnen i gränsvärdesförteckningen. Därefter beställer man vetenskapligt dokumentationsunderlag från kriteriegruppen. Kriteriegruppen, som är sammansatt av forskare, har en rent vetenskaplig funktion.

Kriteriegruppen sammanställer vetenskaplig dokumentation om det aktuella ämnet. Särskild vikt läggs vid samband mellan förekomst av ämnet och effekter på hälsan samt vid cancerframkallande, genetiska och fosterskadande effekter m. m. Dokumentationen bygger på såväl svenska som utländska forskningsresultat. Kriteriegruppen gör därefter ett uttalande som tillsammans med bakgrundsmaterialet överlämnas till föreskriftsgruppen.

I föreskriftsgruppen diskuteras sedan kriteriegruppens dokumentation. Där görs också en bedömning av hur näringslivet ser ut på det speciella området, hur stora mängder av det aktuella ämnet som hanteras, hur stora arbetstagargrupper som är utsatta, vilka metoder som används, dagens exponering, tekniska möjligheter att minska exponeringen (inkl. beräkningar av nödvändiga kostnader och investeringar), kontrollmöjligheter, metoder samt kostnader för mätning och analys.

Därefter överlämnar föreskriftsgruppen sitt förslag till arbetarskyddsstyrelsens styrelse för behandling. Gruppen bör då helst ha enats om lägsta möjliga praktiskt tillämpliga risk, dvs. den nivå där det är en betryggande marginal mellan gränsen och den nivå där oacceptabla skadeeffekter kan uppstå. Samtidigt skall gränsvärdet vara praktiskt med hänsyn till tekniska och ekonomiska begränsningar. Verksstyrelsen fattar beslut om utfärdande av en kungörelse.

Säkerhetsmarginaler för gränsvärden

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att preciserade säkerhetsmarginaler vid fastställande av hygieniska gränsvärden tillämpas utgående från lägsta kända nivå som misstänks ge akut eller kronisk skadlig påverkan samt att överväganden bakom varje gränsvärde offentliggörs (*yrkande 3*).

Yrkanden identiska med det nu aktuella har tidigare avstyrkts av utskottet, senast i betänkande SoU 1983/84:29, och avslagits av riksdagen.

Utskottet har i sitt av riksdagen godkända betänkande SoU 1977/78:1 framhållit vikten av att gränsvärdessystemet utsträcks så snart förutsättningarna föreligger samt att kriterierna för gränsvärden bör vara stränga, bl. a. med hänsyn till människors olika känslighet. De gällande gränsvärdena revideras ständigt. En ny gränsvärdeslista, AFS 1984:5, där drygt 30 gränsvärden reviderats och där ett drygt tjugotal nya förts in trädde i kraft den 1 januari i år. Arbetarskyddsstyrelsens dokumentation beträffande gränsvärdesbestämningar är offentliga handlingar i den mån annat inte följer av sekretesslagen.

Mot bakgrund av vad här anförts anser utskottet inte att motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 3 påkallar någon åtgärd av riksdagen.

Fosterskadande och graviditetsstörande ämnen

I kungörelsen med den nya gränsvärdeslistan, AFS 1984:5, ingår ett avsnitt om reproduktionsstörande kemiska ämnen, dvs. kemiska ämnen som utövar skadliga effekter på mannens och kvinnans fortplantningsförmåga samt på fostret. Där nämns anestesigaser och organiska lösningsmedel som exempel på ämnen som satts i samband med fosterskada eller andra reproduktionsstörningar till följd av yrkesexposition. Hit hänförs också bly, vilket föranlett föreskrifter om att kvinnor, som i sitt arbete exponeras för bly och som omfattas av medicinsk kontroll, inte får sysselsättas i blyarbete under graviditet och amning (se även ovan s. 21). I kungörelsen anförs att sambanden mellan fosterskador och yrkesexposition för kemiska ämnen är svåra att studera. Expositionsförhållandena är ofta oklara, och uppgifter om t. ex. missfall som inträffar tidigt under graviditeten är mycket osäkra. Vidare framhålls att ett reproduktionsstörande ämne kan ge upphov till flera olika effekter, beroende på när expositionen äger rum. Man har dock konstaterat att flertalet cancerframkallande ämnen är reproduktionsstörande (kungörelsen s. 50).

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att en lista över ämnen som misstänks medföra graviditetsstörningar och fosterskador publiceras tillsammans med de hygieniska gränsvärdena (*yrkande 5*). Motionärerna anser inte att det är tillräckligt att bara allmänt beröra frågeställningen, som skett i den senaste versionen av gränsvärdesföreskriften.

I tidningen Arbetsmiljö nr 6/1983 har publicerats en lista över faktorer i arbetsmiljön som påverkar reproduktionen. Listan, som omfattar 13 ämnen eller ämnesgrupper, har sammanställts vid Institutet för arbetshygien i Helsingfors år 1982.

Vidare har Sveriges kemiska industrikontor (Kemikontoret) i rapporten Reproduktionsstörande effekter utarbetat rekommendationer för industriell hantering av kemiska ämnen med möjlig reproduktionsstörande verkan. I rapporten, som kom ut år 1984, ges en översikt av vad som i dagsläget är känt om kemiska ämnen och reproduktionsstörande effekter. Exempel ges på ämnen eller grupper av ämnen med känd eller eventuell reproduktionsstörande verkan. Avsikten med exemplen uppges vara inte att utpeka ett antal erkända och väldokumenterade reproduktionsstörande ämnen, utan att snarare ange ett antal ämnen som varit särskilt uppmärksammade i sammanhanget och för vilka möjligheten av reproduktionsstörande effekter hos människa inte förefaller osannolik.

I proposition 1983/84:107 om forskning m. m. (bil. 7) uppgavs att bristen på kunskaper ännu är mycket stor om sambandet mellan arbetsmiljöfaktorer och fosterskador. Vidare uppgavs att arbetarskyddsstyrelsen under den

närmaste femårsperioden har prioriterat bl. a. forskning om ämnen som kan skada foster och arvsanlag (s. 9). Arbetsmarknadsministern har godtagit den föreslagna inriktningen av forskningen.

Utskottet har erfarit att man vid arbetarskyddsstyrelsens forskningsavdelning ägnar största uppmärksamhet åt frågan om reproduktionsskador som följd av förhållanden i arbetsmiljön. Enligt uppgift övervägs att komplettera gränsvärdeslistan med uppgift om vilka ämnen som anses fosterskadande. Troligen kommer en informationsskrift i frågan att ges ut redan till sommaren 1985.

Utskottet behandlade och avstyrkte en motion med samma lydelse som den nu aktuella våren 1984. Utskottet uttalade då (SoU 1983/84:29) att det är ytterst viktigt att det bedrivs forskning om sambandet mellan arbetsmiljöfaktorer och reproduktionsskador. Utskottet förutsatte vidare att arbetarskyddsstyrelsen skulle ge offentlighet åt vilka ämnen som kan befaras ge sådana skador så snart det fanns vetenskapligt belägg härför.

Utskottet vill även nu understryka vikten av forskning om sambandet mellan arbetsmiljöfaktorer och reproduktionsskador. Det är tillfredsställande att arbetarskyddsstyrelsen ägnar frågan särskild uppmärksamhet och även avser utge en översikt av vilka reproduktionsskadande ämnen som för närvarande är kända.

Mot bakgrund av det anförda påkallar motion 1984/85:2257 (vpk) ingen åtgärd i här aktuell del (yrkande 5).

Föreskrifter angående buller m. m.

I *samma motion (vpk)* föreslås att juridiskt bindande gränsvärden införs för buller och sätts till högst 75 decibel (A) samt att föreskrifter utarbetas för belysning och icke joniserande strålning (*yrkande 8*).

De nu gällande anvisningarna beträffande buller är från år 1976 (nr 110). Dessa anger bl. a. att risk för bullerskada efter lång tids exponering för buller normalt inte anses föreligga vid ljudnivåer under 85 decibel (A). Om ljudnivån är högre under en typisk arbetsdag skall enligt anvisningarna bullerbekämpning ske och hörselskyddande åtgärder vidtas.

En ny kungörelse med föreskrifter om buller antas inom kort. Enligt vad utskottet erfar införs där bl. a. ett hörselskadekriterium och nya gränsvärden för s. k. impulsljud.

I vad gäller icke joniserande strålning föreligger anvisningar om radiofrekvent strålning från 1976 (nr 111). Dessa anvisningar håller nu på att omarbetas till föreskrifter. Ett förslag till föreskrifter om högfrekventa elektromagnetiska fält har nyligen skickats på remiss.

Vad slutligen beträffar belysning pågår för närvarande ett arbete med föreskrifter även på detta område. Förslag till föreskrifter har remitterats internt inom arbetarskyddsstyrelsen. Avsikten är att de skall skickas på remiss även externt.

Föreskrifter för buller kommer således inom kort att utfärdas. Inom arbetarskyddsstyrelsen pågår arbete med föreskrifter på övriga angivna områden. Utskottet anser med hänsyn härtill inte att någon åtgärd är påkallad från riksdagens sida med anledning av motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 8.

Förbränningsmotordrift i slutna rum

I *motion 1984/85:2257 (vpk)* föreslås att användning av diesel- och andra förbränningsmotordrivna arbetsmaskiner i fartygsrum, slutna lokaler och gruvor samt vid andra underjordsarbeten förbjuds (*yrkande 4*).

Enligt 2 kap. 4 § arbetsmiljölagen skall luft-, ljud- och ljusförhållanden samt övriga arbetshygieniska förhållanden vara tillfredsställande. Mot bakgrund härav har arbetarskyddsstyrelsen utfärdat anvisningar och föreskrifter avseende bl. a. förekomsten av dieselavgaser i vissa slutna lokaler (bergrum, utrymmen i hamnar).

Vid arbetarskyddsstyrelsen har bedrivits flera forskningsprojekt om effekterna av yrkesmässig exponering för motoravgaser. Resultaten av forskningen rapporterades på läkarstämman 1983. För närvarande bedrivs inom arbetarskyddsstyrelsen ett forskningsprojekt som gäller stuveriarbetare i Göteborg, vilka utsätts för exponering av avgaser vid lastning av bilar på transportfartyg.

Riksdagen har flera gånger behandlat motionsyrkanden som rört användningen av diesel- och andra förbränningsmotordrivna fordon under jord och i slutna utrymmen (se bl. a. SoU 1979/80:5 s. 19, 1979/80:34 s. 9, 1981/82:15 s. 29, 1981/82:42 s. 36, 1982/83:29 s. 17 och 1983/84:29 s.31). I betänkande 1979/80:5 anförde utskottet bl. a. följande.

Utskottet anser att det är angeläget att åtgärder vidtas för att eliminera de hälsorisker och olägenheter som är förenade med användningen av dieseldrivna fordon. Arbetarskyddsstyrelsens berganvisningar och hamnarbetsanvisningar innehåller särskilda anvisningar om ventilation, luftkontroll och avgaskontroll vid bruket av förbränningsmotordrivna arbetsfordon. Enligt anvisningarna bör vidare eldrivna fordon användas där så kan ske. I syfte att skapa förutsättningar för att kunna minska bruket av förbränningsmotordrivna arbetsmaskiner i utrymmen med begränsad friskluftstillförsel bedrivs olika forsknings- och försöksprojekt. Dessutom arbetar arbetarskyddsstyrelsen med att få fram ett bättre underlag för nya eller ändrade föreskrifter inom de aktuella områdena.

Ett förbud mot dieseldrivna fordon som yrkas i motionen skulle i nu aktuella arbetsmiljöer innebära ett så drastiskt ingrepp i arbetsprocesserna att produktionen sannolikt skulle omöjliggöras. Mot den redovisade bakgrunden avstyrker utskottet motionsyrkandet men vill uttala att pågående åtgärder i syfte att komma till rätta med de arbetsmiljörisker som är förknippade med dieseldrift i slutna utrymmen bör intensifieras.

Vid motsvarande behandling våren 1984 anförde utskottet att arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsgrupp konstaterat att även om besvär uppkom-

mer vid exposition för bensin- och dieselavgaser, expositionen vid mätningar ändå visat sig ligga under tillämpliga hygienska gränsvärden. Föreskriftsgruppen hade därför bett kriteriegruppen vid arbetarskyddsstyrelsens forskningsavdelning utreda om det var möjligt att via någon "referenssubstans" som ingår i avgaser fastlägga en högsta expositionsnivå för avgaser. Med hänsyn till eventuell samverkan mellan de olika komponenter som ingår i avgaser var det enligt föreskriftsgruppen nämligen möjligt att gränsvärdet för en sådan "referenssubstans" skulle ligga lägre när den ingick i avgaser än när den förekom ensam. Enligt vad utskottet inhämtat är denna fråga nu under utredning med hjälp av statens miljömedicinska laboratorium (SML).

Utskottet vill i år liksom tidigare understryka vikten av att åtgärder vidtas för att eliminera de hälsorisker som är förenade med förbränningsmotordrivna arbetsmaskiner. Om det finns möjligheter till det bör förbränningsmotorerna ersättas med eldrift. Annars måste god utsugning av avgaserna anordnas.

I avvaktan på att det pågående forskningsarbetet slutförs finner utskottet i övrigt inte anledning till något uttalande från riksdagens sida. Motion 1984/85:2257 (vpk) yrkande 4 avstyrks således.

Medelsanvisning m. m. för arbetarskyddsverket

De under budgetåret 1984/85 upptagna anslagen C 1 Arbetarskyddsstyrelsen och C 3 Yrkesinspektionen föreslås i budgetpropositionen slås samman till ett gemensamt anslag benämnt C 1 Arbetsmiljö – Tillsyn och forskning.

Regeringen har under avsnittet *C 1 punkt 1* i budgetpropositionen (bil. 12 s. 130) hemställt att riksdagen godkänner den av arbetsmarknadsministern förordade anslagskonstruktionen för arbetarskyddsverket. Vidare hemställs att riksdagen godkänner en ny konstruktion av arbetarskyddsfondens bidragsgivning till arbetarskyddsstyrelsen.

Arbetarskyddsfonden finansieras genom en arbetsgivaravgift benämnd arbetarskyddsavgift. Denna avgift uppgår till 0,155 % av summan av vad arbetsgivarna utger i löner och naturaförmåner. Enligt 4 kap. 8 § första stycket lagen (1981:691) om socialavgifter förs 16,5 % därav till staten som bidrag till kostnaderna för arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet medan återstoden förs till arbetarskyddsfonden.

Enligt 4 kap. 8 § andra stycket lagen om socialavgifer (senaste lydelse 1983:393) skall fondens tillgångar utgöra bidrag till kostnader för (1) forskning och utveckling samt utbildning och information beträffande arbetarskydd, (2) forskning och utveckling samt utbildning och information beträffande medbestämmande i arbetslivet och arbetslivsfrågor i övrigt, (3) skyddsarbete som utförs av skyddsombud som har utsetts enligt 6 kap. 2 § tredje stycket arbetsmiljölagen, (4) utbildning av styrelserepresentanter för de anställda samt (5) arbetstagarorganisationernas forskningsinitierande verksamhet.

Rättelse: S. 31, rad 8 nedifrån Står: enligt rskr. 1984/85:172) Rättat till: 1983:393)
rad 14 nedifrån Står: 0,35 % Rättat till: 0,155 %

Ur arbetarskyddsfonden har årligen utgått bidrag till verksamheten vid arbetarskyddsstyrelsen med ett belopp som fastställts av regeringen. Huvuddelen har utgjort bidrag till styrelsens forskningsavdelning och återstoden bidrag till särskilda arbetarskyddsprojekt m. m. I propositionen uppges att fondens finansiering av styrelsens verksamhet har expanderat kraftigt under senare år. Innevarande år uppgår de sammanlagda bidragen till 42 milj. kr. Denna markanta ökning av bidragsgivningen uppges ha lett till en svåröverblickbar anslagskonstruktion. Statsmakternas insyn i omfattningen och fördelningen av de samlade medel som arbetarskyddsstyrelsen förfogar över uppges därmed ha försvårats. Bl. a. mot den bakgrunden föreslås att bidraget till arbetarskyddsstyrelsen ur fonden i fortsättningen skall utgöra en viss fast procentuell andel av fondens årliga intäkter av arbetarskyddsavgiften. I propositionen anförs att det bör ankomma på regeringen att vidta erforderliga ändringar av fondens instruktion samt att föreskriva vilken procentandel av fondens intäkter av arbetarskyddsavgiften som skall utgå till arbetarskyddsstyrelsen. Enligt arbetsmarknadsministerns mening bör huvudprincipen vara att medel ur arbetarskyddsfonden även i fortsättningen skall användas för arbetarskyddsstyrelsens forsknings- och utredningsverksamhet.

Några till denna punkt hänförliga motioner föreligger inte. Utskottet – som erinrar om att bidraget från arbetarskyddsfonden inte genom den nya konstruktionen får användas för andra ändamål än sådana som anges i 4 kap. 8 § andra stycket lagen om socialavgifter – har inga invändningar mot förslagen. Utskottet förutsätter att regeringen vid utformandet av närmare föreskrifter för medelsanvändningen överväger om det nya systemet bör föranleda ändring av ifrågavarande lagbestämmelse och i så fall återkommer till riksdagen i den frågan.

Under avsnitt C 1 punkt 2 har regeringen vidare hemställt att till Arbetsmiljö – Tillsyn och forskning för budgetåret 1985/86 anvisas ett förslagsanslag av 274 067 000 kr. Utskottet har ingen erinran mot den föreslagna medelsanvisningen.

Anskaffning av vetenskaplig apparatur för arbetarskyddsstyrelsen

Regeringen har under avsnittet *C 2 punkt 1* i budgetpropositionen (bil. 12 s. 131) hemställt att riksdagen godkänner av arbetsmarknadsministern föreslagna årliga överföringar om 3 000 000 kr. i fem år från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statens inkomstbudget.

Arbetsmarknadsministern anför i propositionen (s. 130) att arbetarskyddsstyrelsen under senare år tilldelats särskilda medel för anskaffning av modern vetenskaplig apparatur. Det är enligt hennes mening angeläget att investeringsnivån för vetenskaplig apparatur även fortsättningsvis kan upprätthållas. Detta bör, enligt arbetsmarknadsministern, finansieras med medel ur fonden för arbetsmiljöförbättringar. Fonden inrättades för att täcka

statens ekonomiska åtaganden för garantilån för arbetsmiljöförbättringar, s. k. AG-lån (se även ovan s. 9). AG-lånen kunde tecknas fram till december 1978. Fondens tillgångar uppges uppgå till betydligt högre belopp än de utestående garantierna. I samband med att fonden inrättades anfördes att eventuellt kvarstående medel skulle användas för andra insatser inom arbetsmiljöområdet. Att tillgodose arbetarskyddsstyrelsens behov av investeringar i mer kostnadskrävande vetenskaplig apparatur är enligt arbetsmarknadsministerns mening en sådan insats för vilken fondens medel kan utnyttjas. Bl. a. med hänsyn till vikten av riksdagens insyn i arbetarskyddsstyrelsens verksamhet föreslås medlen från fonden överföras till statsbudgetens inkomsttitel Lagstadgade socialavgifter: Inkomster av arbetsgivaravgifter till arbetarskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens verksamhet och sedan anvisas arbetarskyddsstyrelsen över detta anslag. Det föreslås ankomma på regeringen att föranstalta om de årliga överföringarna.

Under avsnitt C 2 punkt 2 hemställer regeringen vidare att till Arbetarskyddsstyrelsen: Anskaffning av vetenskaplig apparatur för budgetåret 1985/86 anvisas ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.

Utskottet har ingen erinran mot regeringens förslag.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *utbildningen av yrkesinspektörer*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:320,
2. beträffande *yrkesinspektionens rapporteringssystem*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:1005,
3. beträffande *yrkesinspektionens verksamhet*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:2215,
4. beträffande *trafiklärarnas arbetsmiljö*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:604,
5. beträffande *värme i trafikskolebilar*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:605,
6. beträffande *ombyggnad av arbetsplatser i skadeförebyggande syfte*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:1116,
7. beträffande *datateknikens tillgänglighet för handikappade*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:1289,
8. beträffande *förbud mot asbest*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:1783,
9. beträffande *facklig vetorätt vid vissa löneformer*
   att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 1,
10. beträffande *beslut om återupptagande av arbete*
    att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 12,

Rättelse: S. 40, rad 19 och rad 24 under **12.** Står: yrkande 4 Rättat till: yrkande 5

11. beträffande *facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 11,
12. beträffande *information för forskningsändamål*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 18,
13. beträffande *sanktioner vid arbetsmiljöbrott*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 2,
14. beträffande *översyn av arbetsmiljölagen*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 13,
15. beträffande *omplacering eller ledighet för graviditet*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 6,
16. beträffande *tillsättande av en datamiljökommission*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 9,
17. beträffande *forskning om belastningssjukdomar*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 10,
18. beträffande *säkerhetsmarginaler för gränsvärden*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 3,
19. beträffande *lista över fosterskadande ämnen*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 5,
20. beträffande *föreskrifter angående buller m. m.*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 8,
21. beträffande *förbränningsmotordrift i slutna rum*
att riksdagen avslår motion 1984/85:2257 yrkande 4,
22. att riksdagen godkänner den i propositionen under punkt C1 föreslagna anslagskonstruktionen för och finansieringen av arbetarskyddsverket,
23. att riksdagen till *Arbetsmiljö – Tillsyn och forskning* för budgetåret 1985/86 anvisar ett förslagsanslag av 274 067 000 kr.,
24. att riksdagen godkänner de i proposition 1984/85:100 bil. 12 föreslagna överföringarna av medel från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statens inkomstbudget,
25. att riksdagen till *Arbetarskyddsstyrelsen: Anskaffning av vetenskaplig apparatur* för budgetåret 1985/86 anvisar ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.

Stockholm den 23 april 1985

På socialutskottets vägnar
INGEMAR ELIASSON

Närvarande: Ingemar Eliasson (fp), Evert Svensson (s), Göte Jonsson (m), Kjell Nilsson (s), Blenda Littmarck (m), Stig Alftin (s), Ann-Cathrine Haglund (m), Ulla Tillander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s), Ingvar Eriksson (m), Rosa Östh (c), Aina Westin (s), Yvonne Sandberg-Fries (s) och Lars-Ove Hagberg (vpk).

Reservationer

1. Förbud mot asbest (mom. 8 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 14 som börjar med "Arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter" och slutar med "motion 1984/85:1783 (s)" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar alltså motionärens uppfattning att åtgärder nu måste vidtas i syfte att asbest med det snaraste avvecklas ur produktionen. För att asbesthanteringen skall kunna stoppas måste enligt utskottets uppfattning följande punktprogram genomföras.

- Totalförbud mot försäljning av nytillverkade personbilar och motorcyklar försedda med asbesthaltiga bromsbelägg från den 1 januari 1986.
- Tillverkning och försäljning av asbesthaltiga bromsbelägg på den s. k. eftermarknaden förbjuds omgående; förbudet verkställs inom produktionen inom ett kvartal.
- Den generella dispensen för Svenska Bromsbandsfabriken för import av råasbest stoppas; eventuella dispenser får enbart följa en fastställd avvecklingsplan inom produktionen.
- För lastbilar, bussar m. m. skall en avvecklingsplan fastställas, så att asbesthaltiga bromsband skall vara ersatta inom 2–3 år.
- Andra friktionselement, bl. a. kopplingslameller, som innehåller asbest, byts ut inom 1–2 år liksom asbesthaltiga packningar.
- Alla som arbetat eller fortfarande arbetar med asbest skall erbjudas läkarundersökning.
- En inventering görs av all befintlig asbest och följs av ett program för avveckling och utbyte till annat material i vattenledningar, byggnader, isolering, ventilationsanläggningar m. fl. platser där det kan finnas risk för asbesthaltig luft.
- Till dess att all asbest försvunnit måste hanteringen ske under betryggande former. En allmän skärpning av efterlevnaden av asbestanvisningarna måste påbjudas. Arbetsgivare som underlåter att informera om asbest på arbetsplatsen måste ställas till ansvar.
- Gränsvärdet för asbest bör sättas till (0) noll.

Vad utskottet här anfört om konkreta åtgärder mot asbest bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 8 bort hemställa

8. beträffande *förbud mot asbest*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:1783 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Facklig vetorätt vid vissa löneformer (mom. 9 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Inga omständigheter" och slutar med "yrkande 1 avstyrks" bort ha följande lydelse:

Trots höga olycksfallssiffror och det påvisade sambandet med löneformen ackord är arbetsgivarna ej beredda att i större utsträckning övergå till tidlön. Vid detta förhållande måste utskottet frångå sin tidigare uttalade uppfattning och i stället förorda att fackföreningar ges rätt att förbjuda prestationsersättning i arbete som är förenat med olycksfallsrisker. Regeringen bör därför låta utarbeta ett lagförslag av denna innebörd att föreläggas riksdagen.

dels att utskottet under mom. 9 bort hemställa

9. beträffande *facklig vetorätt vid vissa löneformer*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Beslut om återupptagande av arbete (mom. 10 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "yrkande 12" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner emellertid att senare utveckling givit belägg för att arbetstagarnas säkerhet därigenom ej i tillräcklig grad tillgodoses. För att så skall ske måste fackföreningarna själva få beslutanderätten i vad avser dessa riskbedömningar. Regeringen bör därför föranstalta om erforderlig utredning och förelägga riksdagen ett lagförslag av denna innebörd.

dels att utskottet under mom. 10 bort hemställa

10. beträffande *beslut om återupptagande av arbete*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 12 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna (mom. 11 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Utskottet har bl. a." och slutar med "yrkande 11" bort ha följande lydelse:

Utskottet har tidigare uttalat sig till förmån för principen att inte konstruera de statliga tillsynsmyndigheterna som partsorgan. Utvecklingen inom arbetsmiljöområdet har emellertid visat att arbetstagarnas rätt till en god arbetsmiljö ej tillräckligt tillgodoses med nuvarande sammansättning av

arbetarskyddsstyrelsens styrelse och yrkesinspektionsnämnderna. Regeringen bör därför föranstalta om erforderliga ändringar i instruktionerna för arbetarskyddsstyrelsen resp. för yrkesinspektionen så att de fackliga organisationernas representanter tillförsäkras kvalificerad majoritet i dessa organ.

dels att utskottet under mom. 11 bort hemställa

11. beträffande *facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Information för forskningsändamål (mom. 12 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 16 som börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

För att forskningen inom arbetsmiljöområdet ej skall ske på arbetsgivarens villkor, vilket hittills varit fallet, måste de fackliga organisationerna ha en lagstadgad rätt att tillkalla expertis och få tillgång till erforderligt utredningsmaterial. Skäl att avvakta eventuella åtgärder från regeringen med anledning av den ovan nämnda utredningens kommande förslag föreligger ej. Regeringen bör låta utarbeta lagförslag av denna innebörd att föreläggas riksdagen. Behovet av skydd för den personliga integriteten och även företagshemligheter bör därvid beaktas.

dels att utskottet under mom. 12 bort hemställa

12. beträffande *information för forskningsändamål*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 18 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Sanktioner vid arbetsmiljöbrott (mom. 13 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 19 som börjar med "Mot bakgrund av" och slutar med "Yrkandet avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att regeringen bör låta särskilt utreda orsakerna till att åtal väcks i så ringa omfattning och att så få fällande domar avkunnas i arbetsmiljömål. Utredningen bör också föreslå åtgärder som skall syfta till att de sanktionsmöjligheter som finns verkligen utnyttjas. Detta bör riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 2 ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 13 bort hemställa

13. beträffande *sanktioner vid arbetsmiljöbrott*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Översyn av arbetsmiljölagen (mom. 14 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 20 med "Utskottet anser för" och slutar på s. 21 med "(yrkande 13)" bort ha följande lydelse:

Det kan enligt utskottets mening ifrågasättas om principen att överlämna de övergripande arbetsmiljöproblemen till förhandlingar enligt medbestämmandelagen är en ändamålsenlig väg att komma till rätta med arbetsmiljöns risker. Utskottet är kritiskt mot själva metoden att skriva en ramlag som överflyttar de konkreta åtgärderna från de demokratiska organen till de administrativa. En del av ansvaret för lagens otillräcklighet måste läggas på arbetarskyddsstyrelsen som inte förmått fylla ramlagen med innehåll. Utskottet anser att, såsom föreslås i den nu aktuella motionen, en utredning bör tillsättas för att utvärdera arbetsmiljölagens effektivitet, speciellt mot bakgrund av dess karaktär av ramlag.

dels att utskottet under mom. 14 bort hemställa

14. beträffande *översyn av arbetsmiljölagen*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Omplacering eller ledighet för graviditet (mom. 15 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 22 som börjar med "Utskottet anser inte" och slutar med "yrkande 6" bort ha följande lydelse:

Det beslut som fattades av riksdagen i februari i år om gravida kvinnors rätt till omplacering löser bara en del av de problem som påtalats i motion 1984/85:2257 yrkande 6. Regeringen bör därför med förtur låta utarbeta och förelägga riksdagen ett lagförslag som tillgodoser motionsyrkandet. När det gäller bildskärmsarbete anser utskottet att så länge det råder oklarhet om huruvida det är skadligt för fostret om modern arbetar vid en bildskärm det är en självklarhet att alla gravida kvinnor och alla kvinnor som planerar en graviditet skall ha en ovillkorlig rätt till omplacering och till att slippa bildskärmsarbete. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 15 bort hemställa

15. beträffande *omplacering eller ledighet för graviditet*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Tillsättande av en datamiljökommission (mom. 16 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 25 som börjar med "Med hänsyn till" och slutar med "(yrkande 9)" bort ha följande lydelse:

Utskottet har ovan uttalat sig för rätten för alla gravida kvinnor och kvinnor som planerar graviditet att omplaceras från bildskärmsarbete (se res. 8)

Utskottet anser att riskerna med den snabbt tilltagande datoriseringen skyndsamt bör utredas. Regeringen bör därför tillsätta en datamiljökommission med denna uppgift. Kommissionen bör dessutom, såsom föreslås i motionen, ge förslag till riktlinjer för en bra arbetsmiljö där datorer och bildskärmar används.

dels att utskottet under mom. 16 bort hemställa

16. beträffande *tillsättande av en datamiljökommission*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

10. Forskning om belastningssjukdomar (mom. 17 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 26 som börjar med "Med hänvisning till" och slutar med "riksdagens sida" bort ha följande lydelse:

Utskottet hälsar med tillfredsställelse att arbetarskyddsstyrelsen kommer att särskilt satsa på belastningsskador som forskningsområde. Utskottet vill understryka att forskning kring och åtgärder mot belastningssjukdomar måste utgöra prioriterade områden med hänsyn till den stora utbredning dessa sjukdomar har i befolkningen. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 17 bort hemställa

17. beträffande *forskning om belastningssjukdomar*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. Säkerhetsmarginaler för gränsvärden (mom. 18 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 28 som börjar med "Mot bakgrund av" och slutar med "åtgärd av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Det förhållandet att gränsvärden bestäms efter förhandlingar med bl. a. Arbetsgivareföreningen samt fastställs av arbetarskyddsstyrelsens styrelse efter en omfattande remissbehandling gör arbetet med nya föreskrifter tidsödande. Det innebär vidare att de gränsvärden som fastställs utgör en

kompromiss mellan arbetsgivarnas vinstintresse och arbetstagarnas berättigade krav på en riskfri arbetsmiljö. Utskottet hävdar bestämt att målsättningen för arbetarskyddsstyrelsens föreskriftsverksamhet måste vara en riskfri arbetsmiljö utan hänsyn till företagens profiter. I enlighet med yrkande 3 i motion 1984/85:2257 bör därför lägsta kända halt av ett ämne som misstänks ge akut eller kronisk skada fastställas som hygieniskt gränsvärde samt övervägandena bakom varje gränsvärde offentliggöras. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 18 bort hemställa

18. beträffande *säkerhetsmarginaler för gränsvärden*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Lista över fosterskadande ämnen (mom. 19 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 29 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "(yrkande 5)" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det är ytterst viktigt att det bedrivs forskning om sambandet mellan arbetsmiljöfaktorer och reproduktionsskador. Såsom föreslås i motion 1984/85:2257 yrkande 5 bör en lista över de ämnen som misstänks medföra graviditetsstörningar och fosterskador publiceras tillsammans med de hygieniska gränsvärdena. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 19 bort hemställa

19. beträffande *lista över fosterskadande ämnen*
att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

13. Föreskrifter angående buller m. m. (mom. 20 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 30 som börjar med "Föreskrifter för" och slutar med "yrkande 8" bort ha följande lydelse:

I enlighet med vad som anförts i motionen är det speciellt angeläget att föreskriftsarbetet inom arbetarskyddsstyrelsen påskyndas beträffande belysning och icke-joniserande strålning och att föreskrivet gränsvärde för buller snarast sänks till 75 decibel (A) samt att dessa föreskrifter görs bindande. Regeringen bör tillse att arbetarskyddsstyrelsens fortsatta föreskriftsarbete sker i enlighet med dessa riktlinjer.

dels att utskottet under mom. 20 bort hemställa

20. beträffande *föreskrifter angående buller m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

14. Förbränningsmotordrift i slutna rum (mom. 21 i hemställan)

av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 31 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

En 1981 presenterad studie beträffande svenska skorstensfejare visar en kraftig överdödlighet för denna yrkeskår, speciellt i vad gäller cancer, hjärtsjukdomar och lungsjukdomar. En 1982 företagen dansk undersökning bekräftade detta. Skorstensfejarna utsätts för förbränningsavgaser med många kemiska föroreningar gemensamma med dem som finns i dieselavgaser. Med hänsyn härtill samt till att dieselavgaser givit "positivt utslag" i olika cancertestsystem bör användning av diesel- och förbränningsmotordrivna maskiner omedelbart förbjudas i sådana slutna lokaler som anges i motionsyrkandet. Resultaten av redovisat pågående forskningsarbete bör ej avvaktas med hänsyn till vad som redan är känt om de hälsorisker exponering för bensin- och dieselavgaser innebär. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 21 bort hemställa

21. beträffande *förbränningsmotordrift i slutna rum*

att riksdagen med anledning av motion 1984/85:2257 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Innehållsförteckning

Sammanfattning ... 1
Propositionen ... 1
Motioner ... 2
Utskottet ... 3
Inledning ... 3
Yrkesinspektionens verksamhet ... 4
Trafiklärarnas arbetsmiljö ... 7
Ombyggnad av arbetsplatser i skadeförebyggande syfte ... 8
Datateknikens tillgänglighet för handikappade ... 9
Asbestanvändning m. m. ... 11
Fackligt inflytande i arbetsmiljöfrågor ... 14
Facklig vetorätt vid vissa löneformer ... 14
Beslut om återupptagande av arbete ... 15
Facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna ... 15
Information för forskningsändamål ... 16
Sanktioner vid arbetsmiljöbrott ... 16
Översyn av arbetsmiljölagen ... 19
Omplacering eller ledighet för graviditet ... 21
Dator- och bildskärmsarbete ... 22
Forskning om belastningssjukdomar ... 25
Gränsvärden ... 26
Säkerhetsmarginaler för gränsvärden ... 27
Fosterskadande och graviditetsstörande ämnen ... 28
Föreskrifter angående buller m. m. ... 29
Förbränningsmotordrift i slutna rum ... 30
Medelsanvisning m. m. för arbetarskyddsverket ... 31
Anskaffning av vetenskaplig apparatur för arbetarskyddsstyrelsen. 32
Utskottets hemställan ... 33
Reservationer av vpk ... 35
1. Förbud mot asbest (mom. 8 i hemställan) ... 35
2. Facklig vetorätt vid vissa löneformer (mom. 9 i hemställan) ... 36
3. Beslut om återupptagande av arbete (mom. 10 i hemställan) ... 36
4. Facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna (mom. 11 i hemställan) ... 36
5. Information för forskningsändamål (mom. 12 i hemställan) ... 37
6. Sanktioner vid arbetsmiljöbrott (mom. 13 i hemställan) ... 37
7. Översyn av arbetsmiljölagen (mom. 14 i hemställan) ... 38
8. Omplacering eller ledighet för graviditet (mom. 15 i hemställan) ... 38
9. Tillsättande av en datamiljökommission (mom. 16 i hemställan) ... 39
10. Forskning om belastningssjukdomar (mom. 17 i hemställan) ... 39
11. Säkerhetsmarginaler för gränsvärden (mom. 18 i hemställan) ... 39

12. Lista över fosterskadande ämnen (mom. 19 i hemställan) 40
13. Föreskrifter angående buller m. m. (mom. 20 i hemställan) 40
14. Förbränningsmotordrift i slutna rum (mom. 21 i hemställan) 41

minab/gotab Stockholm 1985 82682